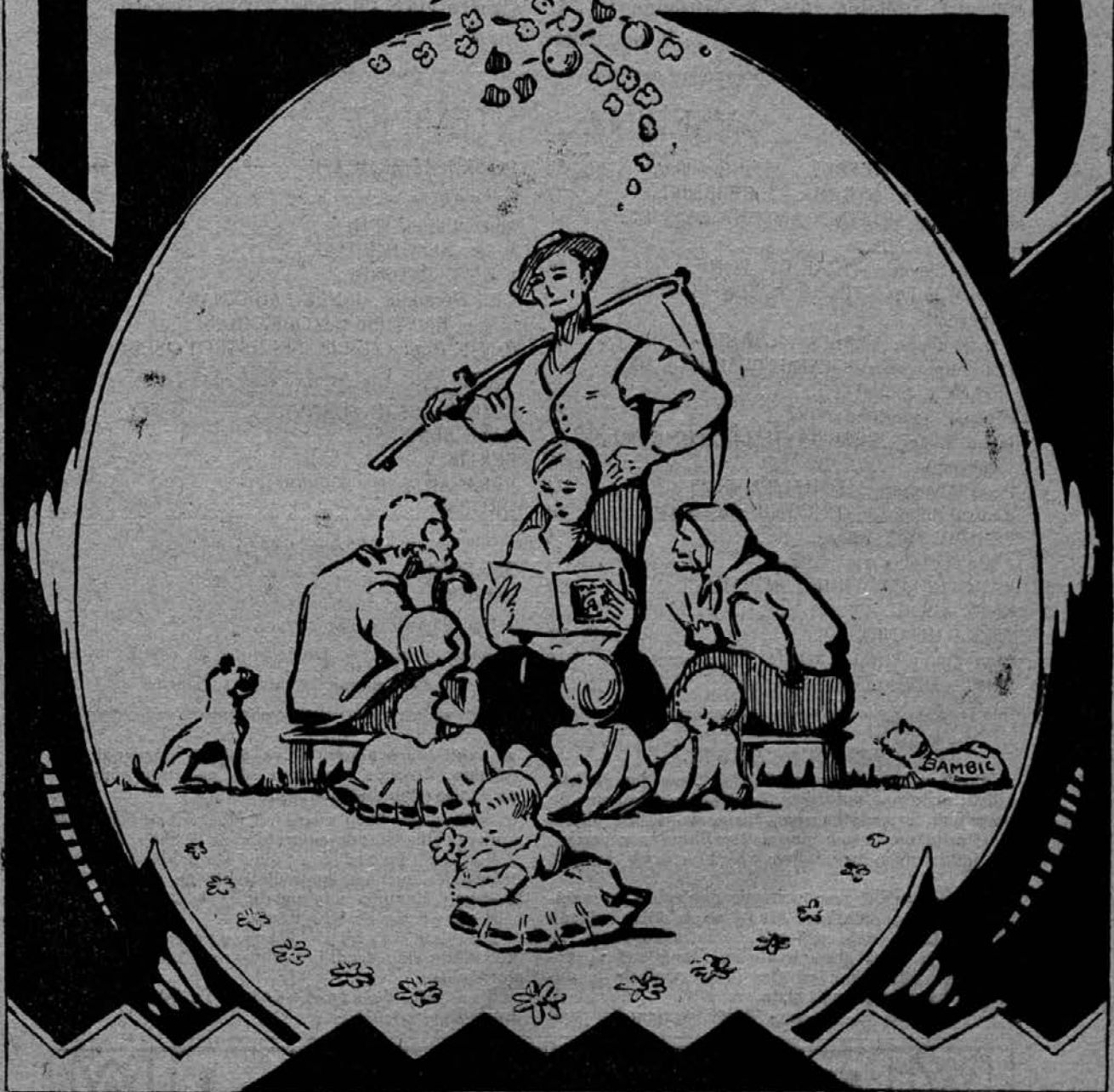

NAJGLAS

Letnik IV. Trst, marca 1928. Štev. 3.

„NAŠ GLAS“ izhaja v 12. številkah na leto. Celoletna naročnina za Italijo 15.— L, polletna 8.— L, četrtletna 4.— L, posamezna številka 1.50 L. — Za Jugoslavijo je celoletna naročnina 60 Din., za ostale države 20.— L, polletna 10.— L, četrtletna 5.— L. Severna Amerika dol. 2.—; Južna Ame-

rika pesos papir 4¹/₂. — Posamezna številka 2.— L. — Izdajatelj, lastnik in odgovorni urednik: Roman Pahor. — Naslovno stran in vinjete narisal Milko Bambič. — Naslov uredništva in upravnništva: Trieste, Casella postale 348. Poduprava: Gorica, via S. Giovanni 7. Tiska Tiskarna „Edinost“ v Trstu, via S. Francesco d' Assisi 20.

VSEBINA 3. ŠTEVILKE:

Franc Goya: NESREČA VOJNE (slika) . . .	Str. 65	POSKUS Z ŽIGICAMI	Str. 78
France Bevk: SKRINJA S ŠREBRNIKI . . .	65	Pouk in vzgoja:	
Albert Sirk: PORTRET ANTONA GERMEKA (slika)	67	Janko Furlan: KUJ!	79
Slavko Slavec: TIČARJEV TONE	67	A. Š.: SIMON RUTAR	80
Radivoj Rehar: TIH IN TOŽEN JE VEČER (pesem)	71	J. Z.: O ČITANJU	82
Ivan Prutkov: VESELA MEŠANICA	71	Ciril Drekonja: JANEZ LAHARNAR	82
Fran Stiplovec: PORTRET PESNIKA JANKA SAMCA (slika)	72	Š. M.: KMETIJSKA IZOBRAZBA	84
Hjalmar Söderberg: DEŽ	72	Prof. F. Peric: ŽIVLJENSKI USTROJ OSEBE	85
Janko Samec: PESEM O DALJNEM MESTU (pesem)	73	Listek:	
Peter Allenberg: IZGUBLJEN SIJAJ	74	LETNI ČASI IN ZDRAVJE	91
Radivoj Rehar: V TEMOTNIH URAH (pesem)	74	NAŠE SLIKE	92
TRBIŽ V ZIMI (slika)	74	BRSTJE	92
Kotiček za otroke:		VPRAŠANJA IN ODGOVORI	93
KAKO UKROTI MIHEC ROPARJA?	75	DROBIŽ	93
KNEZ ABDUL	76	Smeh in kratkočasje:	
TEŽKA UGANKA	77	SMEŠNICE	95
Fran Žgur: TIHO, LAHNO (pesem)	77	UGANKE	96
M. M.: DIVJA ŽENA	78	Na platnicah:	
		Listnica uprave. — Došle knjige in revije. — Rešitev ugank 2. štev. — Darovi.	

LISTNICA UPRAVE.

Mnogi naročniki povprašujejo, čemu jim je bila v listu priložena položnica, če ravno so naročnino že poravnali. Prizadetim sporočamo, da je bila položnica priložena vsem prvim številkam z omembo, da jo izročijo prijateljem, ki bi si radi naročili list.

Zadnji številki smo priložili dopisnico za nabiranje novih naročnikov. Mnogi so se klicu odzvali s tem, da so nam prijavili novih naročnikov, za kar jim je „Naš glas“ hvaležen. Drugi naj posnemajo ta vzgled, ker od števila naročnikov je odvisen obseg in procvit lista.

Dogodilo se je, da smo dobili vrnjen list tudi

od takih naročnikov, ki so deloma poravnali naročnino. Prosimo omenjene, da nam sporočijo, ali so svojevoljno list odklonili.

Bačič Gervarij, Matulje: Pomota uprave. Oba izvoda uporabite za širjenje lista.

Valentinčič Anton: Do inkluzivno prve številke smo Vam dostavljali list na stari naslov. Z drugo številko smo ugodili Vaši želji.

Hebat Henrik: Enako.

Zuljan Josip, Ricmanje: Vaši želji kot vidite smo ugodili. Pošljite nam kakega novega naročnika.

Bertok Josip, Bertoki: Naročnina za Ameriko znaša Dol. 2.

Ali ste poravnali naročnino?

Franc Goya: Nesreča vojne.

Skrinja s srebrniki.

France Bevk.

Glas o skrivnosti pisane skrinje je torej prodrl tudi med ljudi. To ga je rahlo bolelo, da je molčal, slednjič pa je vprašal mater: «Kdo je bil Leskovec?»

Očeta bi si ne bil upal vprašati. Mati mu je odgovorila:

«Dober človek je bil, ki je revežem pomagal in jim delal denar. Počemu me to vprašaš?»

«Ali ga je tudi nam naredil?»

«Tvoje govorjenje je kakor snivanje,» se je vznevoljila mati, «če bi ga bil naredil, ali bi imeli to strgano bajto in bi si ne bili kupili kmetije?»

«To je res,» si je mislil sin in si je predstavljal kmetijo. Verjel pa vendar le ni. «Ali je delal bankovce ali tolarje?»

«V Tinacovem mlinu je čepel in papir je slikal. Gospodar mu je nosil o polnoči kosilo in kruha za drugi dan.»

Tonetu so se od tega dne brez prestanka prikazovale slike o Leskovcu, ki sedi v samotnem mlinu in slika bankovce, o kmetiji, o skrinji, in o očetu, ki nosi ključ za usnjatim pasom, a ljudje vendar le vedo, kaj

skriva s plesnivimi papirji založen predal.

Z očetovo smrtjo se mu je izpolnila želja, da je vse, kar je v tajnem predalu zakopane-ga, njegovo, in da odpre v skrivnost zakladov, jih prešteje in določi njih usodo.

S trepetajočo roko je segel po papirjih in jih je vržel na vrh drugega predala. V kotu dozdevnega dna je poiskal špranjo, v katero se je pogreznil prst do polovice nohta; dvignil je tanek pokrov. Tonetu je zastala sapa. V predalu so stali kupčki srebra, hribček poleg hribčka, in se lesketali. Srce se mu je stisnilo od radosti, nato mu je nekaj strahu podobnega šlo skozi telo.

Ni se upal ozreti. Poslušnil je. Stara stenska ura je nihala z enakomernimi nihaji; šepet materine molitve je bil slišen. Segel je z roko po prvem kupčku in se ga je dotaknil. Nato po drugem, po tretjem... Privzdignil je samo par vrhnjih tolarjev in jih zopet brez šuma spustil na ostale. Slednjič je vzel v roko enega izmed kupčkov in ga pričel preštovati v svojih dlaneh; slednji cvenk ga je nemilo zganil.

Materina molitev je vtihnila. Starka je gledala širok sinov hrbet, ki se je upogibal nad skrinjo. Ni videla njegovega obraza, predočevala si je, kako se pasejo njegove oči, kako njegova roka urneje prebira srebro kot njeni prsti jagode molka, kako njegove misli računajo... Zganila se je.

«Tonče!»

Tone je vzravnal hrbet. Le na pol se je ozrl, roka mu je obstala. «Kaj je, mati?»

«Kaj delaš?»

«Gledam,» je dejal. «Podgane so tu nekaj nanesele in treba je, da vidim, koliko, če sem že gospodar.»

«Šparovec najde cerovca,» je prorokovala mati pomenljivo.

Sin je poznal ta rek; zaprl je skrinjo in odvrnil: «Pri meni ga ni našel. Bo moral priti kdo drugi, da bo vse to zafrcal in zaluskal.»

Ta skrinja je bila dobršna polovica vseh njegovih misli v bodočem življenju. Sklenil je, da bo skrbel in gospodaril, polagal tolar na tolar, kupček poleg kupčka. Ali bo dosegel očeta?

5.

Po očetovi smrti Tone ni več ležal v podstrešju, preselil se je na peč, mati pa je ležala sama v široki postelji, vzdihovala in ni spala vse noči. Statve so spravili iz izbe pod streho; rajni je bil zadnji svojega rodu, ki je znal tkati.

Mati je gledala za sinom, ki je hodil neumorno po delu in mislila na svoje poje-majoče moči. Čutila je bolečine v hrbtu, mučila jo je omotica v glavi; sapa jo je nadlegovala, noge so ji zdaj pa zdaj kruc-nile. Njene sile so ginile, ni se mogla od-počiti. V svoji mladosti je bila ko bundra, zdaj se je stisnila v trlico.

Parkrat je sinu omenila svojo slabost in ga silila, naj se oženi; ta je zganil z rame-ni in šel po opravkih.

Zdaj ni zmogla več. Pred ognjiščem jo je prijala omotica, da je morala trikrat po-čivati, ko je mečkala krompir v bokalini. Sklenila je, da bo govorila s sinom resno besedo.

Na večer, ko se je nebo stemničilo in se je čuhala jed na mizi, se je oglasila iz ždiča:

«Ali veš, koliko let imaš, Tone?»

Tone je pomežiknil v brlivko, ki se je kadila na čelešniku in odgovoril počasi, kakor je bila v hiši davna navada:

«Mislim, da jih bo štirideset.»

«Dva in štirideset jih je. Takrat, ko si ti prišel na svet, sem jih imela šest in dvajset. Le izračunaj!»

Tone je štel na prste, mislil in dejal čez nekaj časa:

«Stara ste, mati.»

«To izprevidiš, drugega ne izprevidiš.»

«Kaj pa hočete, mati?» je dejal sin po dolgem pomisleku.

«Hudička si kupi!»

Sin je pomislil in se je čez nekaj časa domislil, da pomeni ta beseda toliko kot oženiti se; nasmehnil se je in se zopet zresnil.

«Saj ste še vi dobra, mati.»

«Nič nisem dobra. Bo prišel dan, ko bom padla in me boš mrtvo pobral. Nato se boš hitro oženil.»

«Katero naj vzamem?» je dejal sin mrvo nevoljen, da ga silijo v ženitev, v nepotrebno skrb in opravke.

«Ženo si boš moral že sam izbrati. Ta ali ona te vzame. Saj si je tudi tvoj oče znal spomagati.»

«Njemu je bilo lahko; on je kar vas vzal,» je dejal sin tako resno, da je v brlečem sijaju luči prezrl materin smeh.

«Ne zdiraj neumnih! Pojdi in ozri se malo, že naletiš nanjo.»

«Bom,» je obljubil Tone.

«Ne bodi canja-voda kot si bil do zdaj. Rečeš, a ne držiš besede.»

«Bom že, bom že,» je zamrmral Tone in se je s to besedo pomulil mimo vprašanja, ki ga naslednji dan še v mislih ni več načel.

6.

Mati ni mislila več na sinovo ženitev, mislila je na smrt. Vlekla se je k fari in opravila spoved; ko je prišla domov, je stopila v hlev, se naslonila na jasli in se onesvestila.

Tone jo je iskal. Mukanje živine ga je priklicalo v hlev. Dobil jo je ležečo na tleh, jo prinesel v izbo in ji skuhal kamilic.

Zdaj je občutil prvič, kako je sam. Kakor da se je zrušilo vse delo na njegovo glavo, se mu je zdelo. Kuhal je in letal v hlev, pogledal k materi, ki je ležala na postelji vsa prepadena, z rokami na odeji, in zrla z dolgimi pogledi za njim, ki mu je tekkel pot po obrazu.

«Ali naj grem po duhovnika?»

«Sem že bila pri spovedi.»

Protiv večeru je dejala mati:

«Pokličí kakšno žensko!»

«Saj se boste ogoršala, mati,» je dejal sin in ni stopil iz hiše. Mati pa je zasnula in spala nemirno spanje. O polnoči se je prebudila.

Sin je sedel na tnalí ob peči, glavo je imel zakopano v dlani; tako je dremal in mislil.

«Ali spiš?» je dahnila mati.

«Ne,» je dvignil Tone glavo in stopil k nji. «Kaj želite?»

Odgovoriti mu ni mogla več. Z roko je naredila znamenje, naj miruje. Vsak trenu-

tek ji je zapiralo sapo; v prsah ji je godlo.

«Ali vam je slabše?»

Mati mu ni odgovorila.

«Ali naj vam skuham čaj?»

Na drugo vprašanje je jedva vidno pri-
kimala in znova zamahnila z roko, naj
molči.

Tone je vzel brlivko in stopil v vežo. Iz
žerjavice, ki je tlela na ognjišču, je vpihal
oženj in pristavil lonček vode. Nato je sto-
pil na hišni prag, da se osveži, ker ga je
mučil zaspanec.

Vsepovsod je ležala globoka tema. Zvez-
da se je utrnila v dolgi črti, oko je gledalo
za njo. V daljavi je pela voda skozi tihoto.
V gozdu je lajala lisica.

Tone se je vrnil v vežo. Postalo mu je
tesno, da je zaprl vrata in jih zapahnil.
Zdelo se mu je, da je švignila senca mimo
njega in se je zbal, dasi je videl, da se je
njegova senca vzpela po steni.

V vrelo vodo je vrgel zelišča, izlil čaj
v prsteno skledico in stopil v izbo.

Ko je stal pred materino posteljo in
držal v eni roki brlivko in v drugi skledico
s kadečo se vodo, se je ves zlecnil, tako
se je ustrašil. Mati je bila mirna, mirna,
tako mirna, da je tako mirne še nikoli ni
videl. Prsa se ji niso več dvigala, njene
oči so bile napol zaprte, kot da gledajo iz
boljšega življenja.

Toneta je čudno spreletelo; noge so mu
za hip odpovedale. Luč in skledico je po-
stavil na rob peči, nato se je sklonil k
materí. Bila je mrtva.

Obstal je nekaj časa, sklenil roke in ni
vedel, kaj naj stori. Zdelo se je, da moli;
ni molil, njegove misli so se begotno spre-
hajale in niso vedele kam... Nekaj čuvstvu
podobnega se je prebudilo v njem, mu
vzvalovilo srce in sililo v oči.

Solz ni bilo. Čez par trenutkov se je
zganil, postavil luč k materini glavi, ji za-
tisnil oči, ji sklenil roke in ji ovil rožni ve-
nec okrog prstov.

Ko je to storil, je postal. To je bilo vse,
kar je znal in mogel storiti. Kaj naj zdaj
naredi? Ni si znal odgovoriti.

(Dalje prih).

Albert Sirk: Portret Antona Germeka.

Tičarjev Tone.

Slavko Slavec.

III.

Soška pisma poslej niso bila več vesela.

«Srce me vleče k tebi,» je stalo v njih,
«pamet pa mi svetuje, naj ne poslušam
srca. Naj sledim pamet ali naj slušam srce,
nič dobrega se mi ne obeta. Če se odpo-
vem ljubezni, bova nesrečna oba; le tvoja
mati bo zadovoljna. Če se vzameva, mi bo
življenje grenila zavest, da me ona ne
mara in misli, da sem ji sina odvezla. Sve-
tuj, svetuj mi kaj v tej moji žalosti.»

Tone je svetoval, kakor je bil že davno
sklenil: «Vzameva se. Materino nasproto-
vanje bo tudi mene bolelo, a bolečina bi
bila stokrat, tisočkrat hujša, če bi moral
tebe zapustiti. Ne omaguj in ne obupuj.
Boš videla, da bo še vse dobro.»

Materinemu nasprotovanju se je kmalu pridružila še druga nevšečnost.

Neko nedeljo popoldne sta se Ivanki in njenima tovariščama na poti iz cerkve pridružila za vaškim kalom Vilarjev Štefan in Kosmačinov Jurij in se šalila z njimi do doma. Vabila sta jih na ples za drugo nedeljo po cerkvenem shodu. Ivanka je rekla, da ne ve, ali pride.

«Ali ti je spovednik ples prepovedal?» se je zasmel Štefan. «Če ne prideš, te poščemo in odvedemo s seboj.»

«Ni treba ne prepovedi ne ukazov. Vsakdo pleše, kadar hoče,» je menila Ivanka.

«Ni res,» je ugovarjal Štefan. «Fantje plešejo, kadar hočejo; dekleta pa morajo kadar jih fantje prosijo.»

Par dni pred plesom je prišel Štefan mimo Svetkovega vrta, pozdravil Ivanko, ki je grah obirala, čez ograjo in vprašal, ali mu dá rožo.

«Niso še razcvete,» je odvrnila kratko in odhitela s košaro proti hiši.

«Ali je tudi to prepovedano?» je zaklical Štefan za njo. Ona pa se ni ozrla in mu ni odgovorila.

Tisti dan, ko so plesali, jo je zvečer zopet prišel vabit. Kosmačin je bil tudi z njim.

«Ne grem,» je dejala suho, odsečno.

Tedaj je zinil Štefan:

«Vojaki so veseli fantje. Menjajo mesto — pa tudi nevesto. Mi to dobro vemo. Stara Tičarka pa je zelo izbirčna, kar se tiče nevest. Tudi to vsi dobro vemo.»

«Štefan, ti vedi, kar veš. Meni ni treba tvojih novic. Prosim te, da ne prideš več k nam,» je odgovorila deklica.

«Oj, oj, užaljena!» se je Štefan silil k smehu. «Le razmišljaj o mojih novicah. Uslišana pa ne boš; z Jurijem bova še prišla.»

Pozno v noč se je po vasi razlegala godba s plesišča, Ivanka pa je sedela pri svoji mali petrolejki in pisala:

«Zdaj še to. Drugi lazijo za menoj in mislijo, da me z obrekovanjem odvrnejo od tebe. Kadar bo Soča tekla od morja k Triglavu, ugasne tudi moja ljubezen, prej ne. Tebe ali nikogar — to sem ti že tolikokrat povedala in to ti ponavljam tudi

danes. Piši, duša draga, kako se ti godi. Tvoja pisma so mi zdaj edina tolažba.»

In tolažba je prihajala teden za tednom in pomagala Ivanki prenašati vse neprilike. «Prej se Donava posuši, kakor ljubezen dogori,» je trdilo pismo z Ogrskega. V nekem drugem je bila najnovejša Tonetova slika s prošnjo, naj mu tudi Ivanka pošlje svojo.

«Pošiljam Ti jo in se Ti zahvaljujem za Tvojo; lepa je skoro kakor tista, ki je v mojem srcu skrita,» je odgovorila Ivanka.

* * *

Bilo je poleti. Svetkovi so želi. Prva v vrsti ženjc je bila Ivanka. Po vsakem snopu nažetega žita je pogledala izpod pisane rute čez klasje pred seboj, ali se iz mesta ne vrača poštni sel. Malo pred poldnevom ga je ugledala: njegova sloka postava, sključena nad kolesom, se je naglo bližala mimo žit, izgnila včasih za visoko tuščico ali brajdo, pa se spet prikazala. Ivanki je trepetalo srce. Ali se ustavi ob njihovem žitu? In že je slišala, kako je skočil na tla, in videla, kako prislanja kolo k murvi in išče v usnjati torbi. Brž je pohitela proti njemu in molče sprejela beli zavitek. Sel je voščil dobro srečo in izgnil, Ivanka pa si je obrisala roke v predpasnik, prerezala pisemce s koncem srpa in v naglici preletela drage vrstice. Spravila je pismo v nedra ter se vrnila k tovariščam.

„Prišlo, prišlo je pisemce
do ljubice vesele,
pa v pismu same rožice
iz ogrske dežele“.

je začela peti sama zase Sirčeva Tona, vdova brez otrok, še mlada in živa in močna. Prvo kitico je pela sama in gledala pri tem v svoje delo, kakor da sploh ne ve, da je pisemce zares prišlo. Drugo in tretjo kitico so ji pomagale peti tudi druge in ta in ona je skrivaj pogledala h kraju, kjer je Ivanka medtem malo zaostala in je žela zdaj v ravni vrsti z drugimi. Tona je sproti zlagala nove kitice, zapela vsako sama naprej ter jo nato počasneje ponovila z drugimi. Pesem je pripovedovala, kako fant v tujini naroča ptičicam in rožicam, naj mu pozdravijo ljubico in naj jo kratkčasijo, dokler se on ne vrne. Ko je Svetkova mati prinesla v velikem jerbasu ko-

silo in povabila ženjice v senco pod murvo, je Tona zapela zadnjo kitico:

„Tako je pisal fantič mlad,
iz ogrske dežele,
da bi se kmalu vrnil rad
do ljubice vesele.“

Zdaj je tudi Tona bistro pogledala Ivanka in vprašala zvedavo:

«Ali smo kaj uganile?»

«Prav nič, Tona,» je rekla Ivanka v zadregi ter začela z materjo deliti drugim kosilo. Po obedu so še nekaj časa posedele in Ivanka je sedla malo v stran, kjer je lahko sama zase Tonetovo sporočilo natančneje prebrala.

«Pomislí,» je pisal, «vprašali so me, ali bi se po vojaščini vpisal v dunajsko cesarsko stražo. Če bi cesar dal prenesti Dunaj k Soči in mi dovolil, da v prostih urah kopljem in orjem, sejem in kosim, ne rečem — morda bi si nateknil njegovo perjanico in obul njegove visoke škornje. Ševeda bi si obenem tudi izgovoril, da te takoj lahko vzamem. Če pa Dunaj ne pride k Soči, naj cesar opravi brez mene; jaz sem se že prej vpisal pri Svetkovih.»

Ivanka je bila te vesti vesela in žalostna obenem; vesela zato, ker je vedela, da v cesarsko stražo sprejemajo le najlepše, najzastavnejše fante; žalostna pa zato, ker je pomislila, da bi Tone na Dunaju lahko postal kaj več kakor doma, a ne mara za novo srečo, ki se mu ponuja, ker se njej noče izneveriti.

Še tisti večer mu je to v pismu razodela in dodala: «V tem, dragi Tone, si popolnoma prost. Ne smeš misliti, da se moraš radi mene vrniti. Hudo mi bo, če te izgubim, a tolažilo me bo to, da ti nisem zastavila poti do tvoje sreče.»

Tone pa je odgovoril: «Ivanka, da sem vedel, kako te ta vest vznemiri, bi ti je ne bil poslal. Take misli si popolnoma izbij iz glave. Če bi me deset cesarjev vabilo na deset Dunajev in mi obetal deset gradov, me ne bi izvabili. Soča je samo ena, polje ob Soči je samo eno in Ivanka sredi polja je samo ena. Ti si mi Dunaj in sreča — ti si mi vse. Par mesecev potrpi: ko ste trgali, sem odhajal; ko boste trgali, se vrnem. Potem počakava še do pusta — pa sva na konju.»

IV.

Žetev je bila pod streho in pričela se je prijetna trgatav.

Vino ni glavni pridelek ravnih poljan med Sočo in Vipavo; zato se trgatav ne šteje k pravemu delu. Tu in tam se dviga iz ravnega polja kakšna brajda, trte se opirajo ob češnje, višnje, murve, breskve in smokve; a pravega vinograda ni skoro nikjer. Kmetje prodajajo zelenjavo, krompir in šparglje, sadja pa ne. Kolikor ga zraste, je za domači posladek in tudi grozdja največ pozobljejo. Kdor ima kakšno brajdo in še latnik pri hiši, stisne tudi kaj vina, pa le za dom. Trgatav je zabaven oddih, ki traja par ur, pol dneva ali večjemu en dan.

Tak dan so imeli tudi pri Svetkovih. Oče Svetek je stal v skednju pri veliki kadi, pregledal vsako posodo grozdja, ki jo je hlapec prinesel z vrta, ter tu in tam odščipnil kako zrno ali postavil kak posebno lep grozd v široko rešeto. Take grozde so potem na podu obesili ob tramove, da so se posušili in še bolj usladili. Matí, Ivanka in sosedova Meta so trgale na vrtu in v brajdi za hišo.

Ivanka je imela v travi blizu stare slive skrivališče za najlepše grozde, ki so ji prišli pod roko. Bilo jih je že kakih pet in kadarkoli je prinesla novega, je z roko odmaknila trtne rozge nad skrivališčem in zamišljeno uprla pogled čez polje proti cesti.

Tone je pisal, da se vrne te dni. Dneva ni mogel sporočiti, ker so jih odpuščali v nerednih gručah in so jim vselej povedali šele dan ali dva poprej, da smejo oditi. Tudi ure ni sporočil, a po vlakih si je izračunala, da pride v mesto popoldne in domov proti večeru.

Sladko je bilo Ivanki v dlaneh od zrelih jagod, ki so ob samem dotiku puščale sok, sladko ji je bilo v ustih od zobanega grozdja, najslajše pa ji je bilo v srcu od poslednjega Tonetovega pisma in zlasti od besed: «Ce bo le mogoče, pojdem mimo vašega doma. Rad bi srečal tebe prvo.»

Tudi ona si je želela, da bi bila prva, ki ga pozdravi na domačih tleh. Vse je že pripravila za njegov prihod.

Za deklico, ki se ji fant vrne od vojakov, je dan njegovega prihoda tih notranji praznik. Kakor drugi hodi tudi ona po vsakdanjih opravilih; a ta dan ji gredo vse vse drugače od rok. To je zanjo vesela obletnica nekdanjega žalostnega slovesa, ko je fant odhajal in je videla pred seboj tri dolga, dolga leta neskončnega čakanja; zdaj se jih spominja le še kot let napetega pričakovanja, ki ga neizbežno zaključi najslajša izpolnitev. Dolgo pričakovanje samò pozlati in posladiti radostni dan vrnitve.

Ta dan je Ivanka vstala, ko je prva zarja preskočila gorske grebene in srebrno obsijala pokojne poljane. Oko ji je s tiho blaženostjo objelo široko ravan, po kateri ji popoldne vlak prinese Toneta iz tujine. Najrajši bi se bila odpravila na pot in mu šla po samem tiru naproti, da bi ga pozdravila že tam pod grebeni na robu poljan. «Še malo potrpi, še nekaj ur,» je svetovala sama sebi, poklečala pred Marijino podobo, zalila nageljne na oknu, pospravila in odhitela v kuhinjo. Preden so se domači zbrali k zajtrku, je bilo tudi tu vse pometeno in pospravljeno. Na dvorišču je tu in tam še kaj prestavila in uredila in opoldne se je zdelo, da ves dom nekoga pričakuje. Svečano pričakovanje dekliške duše se je kakor v cerkvi prazniško kadilo po vseh kotih Svetkovega domovanja prijetno zadehtelo. Ivankina mati, ki je to čutila, ni hčerki danes ničesar naročala, marveč ji puščala, da si je sama izbirala opravke. Ivanka se je sama pridružila trgačem na vrtu. Ko se je čez trte ozirala v polje, je vedela, da je še prezgodaj, vendar se je ob vsakem pogledu naprej naslajala s sliko, ki se pozneje prikaže v zelenem okviru: visok, zastaven fant s kovčegom na ramenu.

Na vrtu je bilo grozdje kmalu potrgano. Drugi so odšli v brajdo, Ivanka pa je ostala, ker se je z vrta najlepše videlo tja, odkoder je pričakovala Toneta. Razgrnila je sivo plahto pod jablano, prinesla z vrtne ograje snopiče osušenih zelenjadnih stebelc ter začela s krepelcem iztepati seme iz njih. Kmalu potem, ko je v domačem zvoniku odbilo tri, je daleč na robu ravnine zamolklo zaropotalo in zapiskalo. Skoro gotovo se tam pelje Tone. Da je Ivanka poslušala svoje srce, bi bila stekla

v hlev, zapregla urno belca v koleselj in zdirjala z njim do postaje; tam bi Tonetu, ko bi stopil skozi vrata, z bičem zapokala v pozdrav in ga nato prižela na srce. Pritisnila si je roke na prsi, da pomiri take prešerne glasove v njih, ter začela iztepeno seme rešetati in v nečkah plati.

«Zdaj je zadel kovčeg na rame,» si je tiho pripovedovala, «zdaj je krenil po stezi pod železniškim nasipom, zdaj koraka ob potoku, ob gozdiču, ob travniku.» Štela je v duhu njegove korake, videla je vsako njegovo stopinjo in ko je bilo seme oplano, se ji je zdelo, da mora kmalu zaslišati njegovo pesem, uzreti njegov klobuk.

Vzpela se je ob vrtni ograji na prste in strmela v daljavo. Za njenim domom je rjavela ajda, onstran ajde so sosedovi rezali turšične palice, še dalje so se vlekle temne brajde s prvimi rdečkastimi in rumenkastimi listi, trščate murve so se resno grbile pod strnišči. Zdelo se ji je, kakor da ji poljana skriva njenega fanta in ji ga nalašč noče pokazati.

«Morda pa se še ni pripeljal,» je podvomila.

Iz dvoma je pognal nemir, pognala je skrb.

«Ali pride ponoči? Ali pride jutri?» se je vpraševala.

Vsula je očiščeno seme v belo vrečico in odšla v hišo. Mati je videla njeno skrb.

«Ali Toneta še ni?» je vprašala.

«Ni ga,» je rekla Ivanka, kroteč svojo bolešt. «Če vam je prav, grem in oberem pod bregom tisto zelje za prašiče. Morda ga spotoma srečam.»

«Pojdi, pojdi!»

Solnce se je nagibalo k zatonu. Obirala je zelje in ga nakladala v jerbas. A Toneta ni bilo.

«Jutri pride,» si je dejala. A kakor da sama sebi ne verjame, se je še vedno ozirala proti mestu. Jerbas ji je bil naložen. Namesto da bi ga bila zadela na glavo in se vrnila, ga je postavila v sirče koncem njive in se napotila proti postaji.

«Saj ga ne bo. Prepozno je že,» je preudarjala. Toda noga se ji ni ustavila. Čim bolj se je mračilo, tem hitreje je stopala.

Iz mesta se je vračal stari Dobnik, upognjen, utrujen, klecav in raztrgan. Leta so ga pritiškala k tlom. Živel je sam v svoji

bajti, zjutraj je odhajal v mesto na dnino in zvečer se je vračal. Bil je malo gluha, zato se vaščani niso pogovarjali z njim.

Ivanka mu je voščila dober večer. Starec ni odzdravil; najbrže ni slišal njenega pozdrava. Ko je že odcincal mimo nje, je mahoma obstal in dejal napol sebi, napol njej:

«Da, da. Nalezejo se ga in obležijo. Da se ne ustrašiš: tam pri brvi je eden obležal. Tak je današnji svet. Mi smo ga nosili, mi; danes ga ne znajo več.»

Okrenil se je in drsal dalje. Ivanka je spoznala, da govori o pijancu. Ni se zmenila za njegove besede in je hotela dalje. Res, blizu brvi je ležalo nekaj črnega napol na stezi, napol na travi. Da je ni prej Dobnik opozoril, bi se bila res ustrašila; zdaj se ni in je pospešila korak, da bo prej na brvi.

Ko je bila že čisto blizu, je pogledala natančneje in opazila na enem koncu ležečega človeka — kovčeg, lesen, črn vojaški kovčeg. Kolena so se ji ušibila in iz grla se ji je presunljivo iztrgal klic:

«Tone!»

Skočila je k njemu, spoznala klobuk in obleko in brž tudi lice, blede, žalostno in trudno.

«Tone, moj Tone,» je znova zaječala in se sklonila k njemu.

Trudno so se razklenile veke na njegovih očeh in iz njih je uprl v deklico mučen, otožen pogled.

«Tukaj, Tone? Kako? Zakaj?» je kliknila ona.

Njegove oči so se spet zaprle. Njegova usta so molčala. (Dalje prih.)

Tih in tožen je večer...

Tih in tožen je večer
moje vse prepregel sanje
in je, draga, dahnil vanje
svojo bol in svoj nemir.

Stopil bi na pot nocoj,
šel bi med grobove tihe,
vse pokopal svoje vzdihne,
vse spomine za teboj.

In v tegobno črno noč
bi nad svežimi grobovi
beli padali snegovi,
tiho jih zagrinjajoč...

Radivoj Rehar.

Vesela mešanica.

Ivan Prutkov.

Plavolasec v rjavem plašču, ki je bil ukrojen iz takozvanega vojaškega platna, je buljil v svojega soseda, ki je vihal konce gostih, črnih brk.

«Ta brkač mi je znan. Kje sem ga videl?»

Tedaj se je spomnil.

«Oprostite,» je dejal, «ali niste vi iz Fastova?»

«Seveda. Kako pa drugače!» In brkač se je obrnil k plavolascu.

«Sapramiška, tovariš Repin! Koliko pomladi je že, odkar se nisva videla?»

«Afona... oprostite, kako se že imenujete dalje?»

«Afonaskin. Kako pa drugače... Vi ste že pozabili? Moj Bog, kako prijetno srečanje. Kake tri leta je že od tega...»

Na prihodnji postaji sta izstopila iz tramvaja in šla v pivnico, da obudita spomine preteklosti

No, moj dragec,» je dejal Afonaskin in posrebal pene od piva raz svojih ogromnih brk. «Vi ne veste, kaj se zdaj v Fastovu godi? Ne spoznali bi se več. Vse je na glavo postavljeno. Ali se spominjate Mijakina?»

«No, in?»

«Ta človek je že v letih, ugleden mož in celo v stranki. Otroke ima in ženo... Z eno besedo, zakonski mož. Kaj se zgodi? Njegova žena se je ozirala za nekim Ščukovim... Šestnajst let ima, nič več in nič manj. No, v družini so nastale nerodnosti, Mijakin je spodil svojo ženo od hiše. Ona je letela seveda k Ščukovu, toda tudi ta je več ni maral. 'Nočem', je dejal. 'Mladoten sem in ne morem preživljati ženske'. He, he... z eno besedo, ni je hotel več spoznati.»

«Kje je zdaj nesrečna ženska?»

Afonaskin je pomolčal in nato spregovoril strogo:

«Prosta je, brez pravega poklica... In na Boltunova in na Čepurina se li še spominjate? Pred kratkim je bil Čepurin tako opraskan, da je ležal dva tedna v bolnišnici in je dobil celo podporo od bolniške blagajne. Baltunov je bil namreč odpotoval, Čepurin pa je prišel kot gost k njegovi ženi. Kar na lepem se sredi noči prikaže

Čepurinov sin s svojo mlado družbo, ki je starca tako namlatila, da je bilo joj...»

«Lepo opravilo za mladino!» je dejal Repin.

«Kako pa drugače!» je pripomnil Afonaskin. «Saj sem vedno dejal. Kadar gre otrok iz hiše, ne more vedeti, kaj bo našel, ko se vrne: ali ubeži mati, ali pa se oče znova poroči. Poštenjak splah ne ve, kako naj prepreči padec svoje žene.»

«Oprostite: mislim, da ste tudi vi poročeni?» je vprašal Repin.

«Kako pa drugače... baš zato pravim, da je tako težko z ženskami. Radi žene sem prišel sem. Utekla mi je, ta mrha!»

Afonaskin je izpil kozarec piva v dušku in potlačil žemljo v usta.

«Sedem dni je od tega. In tako nena doma. Ob enajstih sem se odpeljal, in ko sem se opoldne vrnil, je že ni bilo več. Kdaj? Kam?» sem vprašal sosede.

«Mislimo, da je pri Ptahinu,» so mi dejali. Hotel sem pogledati. Ker nisem imel revolverja, sem popadel ves razljučen kladivo in dirjal k Ptahinu. «Kje je moja žena?» sem zarjul vanj. A on je zarjul v mene: «Pobegnila je, cafuta. Zdaj se nahaja pri Gavrikovu. Če bi bil pes, bi mu vse zobe zasadil v grlo...» Videl sem, da je tudi zanj stvar resna, da je užaljen, kakor da trpi škodo. Skupaj sva letela k Gavrikovu, da bi ga lažje natepla. Jaz s kladivom, in Ptahin z nožem... Toda kaj sva našla? Gavrikov se je bil baš odpeljal v mesto. «Prepozno!» je vzdihnil Ptahin, jaz pa sem vprašal, če se je peljal sam ali s kako žensko. Dejali so mi, da se je odpeljal z novo ženo, stara pa sedi v hiši in pazi na otroke. «Oh, Varja, Varja, kaj si mi naredila!» je stokal Ptahin po moji ženi, toda jaz sem letel na vlak in se pripeljal sem. Da jo poiščem... takorekoč.»

«No, ali ste jo iskali z uspehom?» je vprašal Repin. «Ali ste kaj dobili?»

«O, da!» je dejal Afonaskin in dvignil vrček piva nasproti luči. «Moje mnenje je, da sem dobro dobil. Na vlaku sva se vozila skupaj. Tako krepka ženska in tako izvedena. Beseda je dala besedo — spoznala sva se. Pogostil sem jo s čajem. Po dveh, treh dneh sva šla na ženitveni urad. Kako pa drugače...»

Fran Stiplovšek: Portret pesnika Janka Semca.

Dež.

Hjalmar Söderberg.

Spet je zima in temni dnevi, solnce se skriva v turbno zatišje neba, da bi nihče ne videl, kako je pobledelo, se postaralo in upadlo zadnji čas.

Med tem ko piha veter skozi špranje oken in kaplja dež od strešnih žlebov, in tuli zunaj na cesti moker pes pred zaprtimi vrati, in preden ugasne plamen v peči, vam bom pripovedoval pravljico o večnem dežju.

Poslušajte:

Ljubi Bog je bil tako razsrjen nad hudobijami ljudi, da je sklenil kaznovati jih s tem, da jih napravi še bolj hudobne. Najraje bi bil vse skupaj v novem vesoljnem potopu utopil. Toda žal, bil je nekoč Noetu obljubil, da tega ne bo storil nikoli več.

«Poslušaj,» je dejal nekega dne vragu. «Ti nisi kak svetnik, toda večkrat imaš dobre misli in se je mogoče meniti s teboj. Ljudje so hudobni in se nočejo poboljšati. Moje neskončno potrpljenje je izčrpano in sklenil sem, da jih bom kaznoval s tem, da jih napravim še slabše. Upam namreč, da se bodo nato med seboj pokončali. Kakšen nasvet mi daš ti?»

Vrag je mislil in žvečil konec svojega repa. «Gospod,» je odgovoril nazadnje. «Tvoja modrost je baš tako velika kot tvoja dobrota. Dokazano je, da se največje številni zločinov zgodi v času, ko so dnevi temni in nebo sivo, in je zemlja odeta v meglo in dež.»

Ljubi Bog je dolgo razmišljal na te besede. «Razumem,» je dejal končno. «Tvoj svet je dober in ubogal ga bom. Ti si nadarjen, le svoje darove bi moral na boljše obrabiti.»

In ljubi Bog je dejal sam pri sebi:

«Od danes naprej naj nastane večno deževje. Oblaki naj se nikoli ne razdelijo, megla naj se nikdar ne dvigne, solnce naj nikoli več ne posije. Turobno in temno naj bo do konca vseh dni.»

In tako se je zgodilo.

Tovarnarji za dežnike in galoše so se spočetka veselili, toda ni trajalo dolgo, ko je umrl nasmeh tudi na njih ustnicah.

Ljudje se ne zavedajo, kaj pomeni zanje lepo vreme, če ga le malo časa pogrešajo. Veseli postanejo otožni, otožni postanejo blazni in se pobesijo v dolgi vrsti. Kmalu ne dela nihče več, beda postane velika. Zločini se z vrtočlavo naglico množijo, zapori so prenapolnjeni, v blaznicah je samo še za pametne prostora. Število živih se je zmanjšalo, njih hiše so ostale zapuščene. Za samomor so razglasili smrtno kazen; tudi to ni pomagalo.

Človeštvo, ki je skozi toliko rodov sanjalo o večni pomladi, je šlo večni smrti nasproti.

Dan za dnem se je razdejanje večalo. Cele pokrajine so bile opustošene, mesta so postala razvaline. Na trgih so se zbirale tolpe psov in tulile; po ulicah pa je šel kruljav mož od hiše do hiše, z vrečo na hrbtu, in pobiral duše. In slednji večer je plesal po eni nogi s polno vrečo domov.

Toda nekega večera ni kruljal domov. Šel je naravnost pred vrata nebeškega kraljestva in stopil pred prestol ljubega Boga. Postal je, se priklonil in dejal: «Ah, Gospod, slab svet je bil, ki sem ti ga dal. Grehi, ki mene zanimajo, potrebujejo tu pa tam nekoliko solnca, da zorijo. Glej, bednega cunjarja si napravil iz mene!»

S temi besedami je zagnal svojo umazano vrečo s tako silo pred prestol, da se je razvezala in so duše sfrfotale iz nje. Niso bile črne, bile so sive.

«To so duše zadnjih ljudi,» je dejal vrag. «Darujem jih tebi, Gospod. Toda ne uporabi jih, če misliš ustvariti nov svet!»

Skozi špranje oken žvižga veter, dež kaplja od strešnih žlebov, pravljica je končana. Kdor je ni razumel, naj se tolaži s tem, da bo jutri lepo vreme.

Pesem o daljnem mestu.

Tih in ves mrtev je svet pod menojo...
Jaz pa oziram se v noč zasovraženo,
z molkom globokim povsod vsó zastraženo,
kot da bi zlomljen bil sam nad seboj —

Trd in neusmiljen dni mojih je čas,
kakor s kladivi na srce zdaj udarja mi...
Kje si, o mesto za daljnimi zarjami,
da še ne vidim ti v ljubi obraz?

Moje utrujene, žejne oči
rade vtopile bi v tvoja se morja —
spremljale barke, ki v daljna obzorja
iščejo drzno si novih potí.

Rad bi sprehajal kot včasih zvečer
v tvojih se ulicah, tesnih in mračnih;
v družbi zapuščenih, žejnih in lačnih
našel svoj težko pridobljeni mir.

Pa bi spet vedel, kaj žitja je rast,
kaj so ljubezen in besno sovraštvo,
strast in denar, zavist in beraštvo,
ko se med sabo tepó za oblast.

Pa bi spet vedel, kaj duh sta in moč,
kadar se združita k istemu cilju —
pa bi rogal se verigam, nasilju,
kadar uklepajo v črno nas noč.

Ali bolj daleč še tisti je čas,
kakor ti, mesto za daljnimi zarjami! —
S težkim kladivom na srce zdaj udarja mi
bedne vsakdanjosti trdi ukaz...

Janko Samec.

Izgubljeni sijaj.

Peter Altenberg.

Sedela je ob velikem pritličnem oknu, ki se je skoraj dotikalo prašne, rjave in revne vaške ceste, in šivala na lepem, bliščečem se šivalnem stroju bluze od jutra do večera. Iz njenih oči je gledal obup. Toda ona ni vedela za to. Šivala je, šivala in šivala. Bila je suhljata, prešibka za vihar življenja, ki pretresa in odnaša telesa in duše. Zvečer je jedla mrzlo zelenjavo, ki je ostala od poldne. Vse to sem videl skozi ogromno pritlično okno in ona je videla, da sem jaz vse videl.

Nekega večera je stala pred vrati in se naslanjala na podboje. Spregovorila je: «Dobila sem službo v tovarni za bluze; zdaj mi ne bo več treba delati v tej sobi.»

Mislil sem si: «Vaška cesta, bedna cesta, izgubila si svoj sijaj, izgubila si svoje bogastvo!»

«Človek si mora izboljšati svoj položaj, ne res?» je dejala. «Sicer sem vas videla prihajati mimo mojega okna trikrat na dan. Trikrat na dan ste prihajali mimo. Toda v tovarni nas bo štirideset deklic, in bomo lahko govorile in delale kot v kakem mra-
vljišču...»

«Gospodična, trikrat na dan bom šel mimo vašega okna, tudi ko vas več ne bo...»

«Vi boste šli mimo? Tedaj bom tudi jaz s svojim duhom doma kot poprej.»

«Ali boste pustila vaš bliščeči šivalni stroj ob oknu in na njem medokončano bluzo...»

«Da, to bom storila...»

To je bilo edino resnično lepo razmerje z žensko dušo v celem mojem, dogodkov polnem življenju...

Vaška cesta, rjava, prašna vaška cesta, izgubila si svoj sijaj, izgubila si svoje bogastvo.

V temotnih urah.

V temotnih urah često si želim,
da mogel dušo svojo bi prečiti
v žalujko vrbo, ki na bregu rase
in cvesti, zeleneti samo zase
in v toplem vetru tiho šelesteti;

da mogel bi med cvetjem žuboreti
kot tihi virček vsaj, studenček skriti;

o — da bi mogel že karkoli biti,
samo ne človek z mislijo pekočo,
z nevero večno se povračajočo
in z željo živo, nikdar izpolnivo,
z usodo svojo — to usodo krivo!

Radivoj Rehar.

Trbiž v zimi. V ozadju Kraljevec (Königspitze).

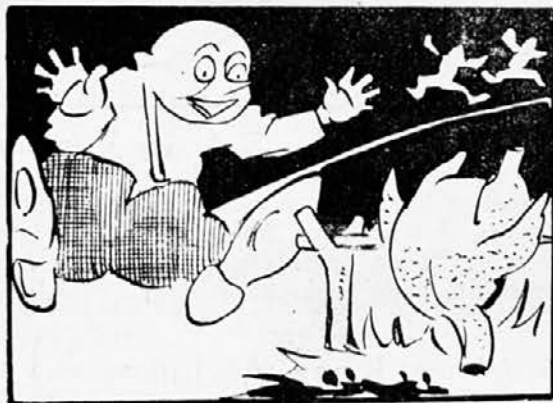

Kako ukroti Mihec roparja?

Črešnjin vrh je cdnesel Mihca visoko v zrak. Padel je na oni strani grmovja na tla prav med dva roparja, ki sta pekla na

kostmi. Roparja sta metala ljudi v temnico, kjer so umirali od glada.

Tretjo noč opazi Mihec, da se je preplazila lisica skozi skrivno luknjo in prišla obirat človeške kosti. Mihec se naredi

ražnju tolsto ukradeno gos. Roparja se ga tako prestrašita, da zbežita, Mihcu pa ostane mastna in okusna pečenka.

Ko se dobro pogosti, se odpravi dalje, a za narobe ga napadeta roparja, ki sta ga počakala za grmom. Zvezeta ga in tirata v svoj brlog ter vržeta v globoko tem-

mrtev, in ko se mu lisica približa, se ji obesi za rep. Žival se ustraši, zbeži skozi odprtino in povleče še Mihca na prosto.

Mihec se sklene hudo maščevati nad grdima razbojnikoma. Gre v Hudo vas in si sposodi čisto drugačno obleko: velike čevlje, jopič in klobuk, celo brke si zariše

nico. Tu je Mihec jokal in stkal, a nič ni pomagalo. Ko se je privadil temi, je opazil, da so tla ječe posejana s človeškimi

pod nosom, da bi ga razbojnika ne spoznala. Na ramo dene sekiro in se takle odpravi v gozd pred razbojniški brlog.

Tu začne sekati najlepšo lipo. Brž pridrvtita nepridiprava in se zadereta nad njim:

«Kaj pa delaš, človeče?»

«Ah, močan kurnik bi rad napravil za tistega Mihca. Pa saj vidva ga na srečo še ne poznata. Vso vas strahuje, nihče mu ni v okom. Pa smo sklenili, da napravimo močan kurnik in ga zapremo vanj.»

«Kaj, Mihec? Seveda pozna tega paglavca, ki nam je pojedel najdebelejšo gos, ki sva jo kdaj ukradla, včeraj ponoči pa nama je zbežal iz temnice. Če je reč taka, ti rada pomagava narediti kurnik. A ko ujamete Mihca, ga morate izročiti nama dvema.»

Ker so se popolnoma razumeli glede tega, sta pomagala tudi roparja delati ta kurnik. Naredijo takega, da bi še miš ne ušla iz njega. Radi večje varnosti napravijo vrata na ključ.

«Tako, zdaj smo gotovi, a kdo ve, če ta Mihec ne zlomi takegale kurnika?» pravi preoblečen Mihec.

«Ne bo ga, ne! Sicer pa najbolje, da midva poizkusiva njegovo moč. Če ne zlomiva midva, tudi Mihec ne bo.»

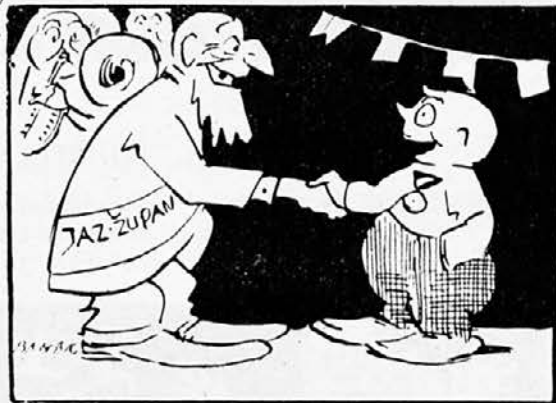
Tako menita razbojnika in zlezeta oba v kurnik. Mihec ju zaklene in vzame ključ. Razbojnika napenjata vse svoje moči, a kurnik se ne vda. Naposled obnemoreta.

«Pri moj' kokoši,» pravi eden izmed nju, «Mihec ne zlomi tega, še midva ga ne moreva. Če bi nas pustil tu, bi morala prav tu čepeti.»

«Haha, kako pa!» se nasmeje Mihec, «prav notri bosta čepela, ščelini razbojniški, ki sta me vržla v temnico.»

Lahko si mislite, kako sta začela sedaj razbojnika pihati. A vse ni nič pomagalo, vrata kurnika se niso vdala.

Mihec je stekel v Hudo vas k županu in si sposodil voz in konje. Z njimi je zapeljal kurnik in v njem obe razbojniški grešni duši v keho. Mihca pa je sprejela vsa vas z navdušenjem in ga slavila kot rešitelja hude roparske nadloge. - (Dalje).

Knez Abdul.

Ruska pripovedka.

Na dvoru perzijskega carja je živel pravičen knez po imenu Abdul. Nekega dne se odloči, da stopi pred svojega carja. Tisti hip pa se uprejo podložniki, obkolijo kneza in mu zapretijo, da ga ubijejo, ako jim ne dá, česar zahtevajo. Nek razjarjen podložnik se mu celo približa, ga zagradi za brado in mu jo izpulil. Ko uporniki spuste kneza, gre ta pred carja in ga poprosi, naj ne kaznuje podložnikov, ker so se tako spozabili.

Drugi dan pride h knezu nek trgovec in mu pravi: «Presvetli knez, prišel sem, da ti povem, kdo je bil tisti, ki ti je sinoči izpulil brado. Poznam ga, moj sosed Nagim je, pošlji ponj in ga kaznuj!»

Ko odide trgovec, pošlje knez po Nagima. Ta hitro zasluti, da ga je kdo izdal. Ves prestrašen pride pred kneza in mu pade skesan pred noge.

Knez ga dvigne in pravi: «Nisem te poklical, da te kaznujem, marveč da ti povem, da imaš izdajalca za soseda. Pojdi v miru domov in čuvaj se ga!»

Težka uganka.

Narodna pripovedka.

Živel je kralj, ki je imel lepo in mlado hčer, a tudi modro tako, da ji ni bilo zlepa najti para. Glas o njej je segal tja v deveto deželo. Oče je bil že star, zato ji je često prigovarjal, naj se omoži. Ona se brani dolgo, a ker oče ne odneha, se naposled uda njegovim želji.

«Naj se zgodi po vaši volji,» pravi hči, «za moža izberem tistega, ki mi zastavi uganko, katere ne bom znala razrešiti. Vsakdo, komur uganem zastavico, naj umrje pod rabeljevim mečem.»

Kralj si misli: «Kaj bi se ustila! Ženska glava si, pa tudi če najmodrejša. Naposled se vendar najde mož, ki te nadmodri.» In ji dovoli, česar je prosila.

Zdaj so prihajali snubači od vseh strani, iz daljnih in bližnjih krajev. Bilo jih je na izbiro, bogatih in ubogih; ali nobeden ni znal zastaviti uganke, ki bi je modra kraljčina ne bila uganila. Vsakemu je rabelj odsekal glavo.

Daleč proč je živela v revni bajti mati s sinom. Drugega nista imela, kakor par kokoši in golobov. Sinu je teklo dvajseto leto in je bil čvrst mladenič. Zato pravi materi: «Tudi jaz grem zastavit kraljčini uganko.» Mati mu brani, kakor vé in zna, prosi ga in zaklinja, naj ne hodi po neumnosti izgubljat glave. A sin je svojeglaven in se ne da prepričati. Ko mati vidi, da je vse zastoj, se ji zasmili sin, kateremu bo rabelj odsekal glavo.

Pade ji v glavo čudna misel: «Bolje je, da sama umorim sina, kakor rabeljev meč.»

Zato na videz privoli sinovi želji in mu speče dva goloba za na pot. A goloba sta bila otrovana.

S sinom je šel tudi domač pes Grivec. Ko hodita že dolgo časa, vidi mladenič, da je Grivec lačen. Vrže mu oba goloba. Pes ju poje in pogine. Pride v temno hosto, kjer se izgubi steza, zato se vrne. Ko pride na ono mesto, kjer je pustil psa, najde namesto tega dvanajst mrtvih vranov. Pobere jih in gre dalje. Na poti ga ulovi mrak, da mora prenočiti v gozdu. Ponoči pride mimo njega četa razbojnikov: bilo jih je štiri in dvajset. Odvedejo ga s seboj v skrivališče. Mlade-

nič je nesel s seboj otrovane vrane, oskubel jih je ter očistil in ponudil razbojnikom, da jih spečejo za večerjo. Pojedo vrane in jih vseh štiri in dvajset pogine.

Drugo jutro se napoti mladenič dalje. Pride iz gozda in ugleda na griču grad, v katerem živi kraljčina. Sedaj začne premišljati, kakšno uganko bi ji zastavil. Misli in misli ter se naposled domisli, da je najbolje, če ji zastavi vse to, kar se mu je na poti pripetilo. Oglasi se v gradu in se da privedi pred modro kraljčino.

Pogumno stopi pred njo in ji zastavi tole uganko: «Dva mrtveca sta ubila živega; a ta, ki je bil zdaj mrtev, je ubil drugih dvanajst, in teh dvanajst je ubilo drugih štiri in dvajset; on pa, katerega bi morala že prva dva ubiti, še živi. Kaj je to?»

Kraljčina je premišljala dolgo in pregledovala vse knjige, kjer so bile zapisane vse uganke. Zunaj je stal rabelj, ki je bil pripravil že tnalo in meč, da bo drznemu mladeniču odvzel glavo. A takrat je bilo drugače. Modra kraljčina si je dolgo časa lomila glavo, a navsezadnje je morala priznati, da ne zna razrešiti uganke. Velela je mladeniču, naj ji raztolmači. On ji pove zgodbo s poti in ji raztolmači uganko.

Kraljčina se je sedaj udala, in še tisti večer sta se poročila. Kralj je ukazal pripraviti bogato večerjo. Ko so se gostili, je od samega veselja odskakoval po podu. Naposled je še plesal s kuhinjsko deklo, da mu je odskakovala krona na glavi.

Tiho, lahno...

Tiho, lahno gre stopinja —

kdo jo hodi?

To Marijina je stopinja,

bisern plašč jo vso začinja,

dete vodi.

Kdo je dete? — Jezus, jagnje...

Angelj zlat pred njima kito

cvetja nosi,

ga v zibelko srebrno trosi;

sanje, kakor rože

zaveto iz lune,

zapojo krilatci

pesem sveto v zlate strune...

Fran Žgur.

Divja žena.

M. M.

(Tolminska pripovedka.)

V bližini Tolmina, proti Zalazu, se nahaja votlina, o kateri krožijo različne pripovedke. Od vseh se mi je najbolj vtisnila v spomin ta, ki mi jo je pripovedovala stara Mica. Pripovedovala je tako-le:

«To se je zgodilo v davnih časih, ko je bilo pri nas še vse drugačno. Obširni gozdovi so pokrivali doline in v šumah so gospodarili volkovi. Tedaj je živela v jami žena. Nikdo ni vedel, kdo je in od kje je prišla. Bali so se je, čeravno ni nikomur storila nič žalega. Žena pa tudi ni iskala družčine, cele dneve je prebila v jami in le redkokdaj jo je izvabilo na svetlo. Kadar je pa prilezla iz votline, se je vsedla na skalo in zrla v dolino. Cele popoldneve je sedela nepremično in iz daljave je izgedala kot kameniti kip.

Zgodilo se je, da se je nekoč mlada žena iz bližnje vasi le predolgo zamudila v dolini. Solnce je že zahajalo in poljubljalo gorske vrhove, ko je ženica hitela sama proti domu. Hitro je brzela navzgor po stezi pod jamo, ko jo je nenadoma nekdo poklical. Obrnila se je in vsa kri ji je zledenela v žilah. Tik za njo je stala divja žena in s prosečim glasom ji je dejala:

«Usmili se me in očisti me nesnage, ki se mi je nabrala v laseh. Za tvoj trud te bom bogato obdarovala.»

Ženica je malo pomislila in ko je uvidela, da se ne bo rešila iz zagate, je pričela razčesavati dolge lase divje žene. Dolgo je trajalo, predno ji je odstranila ves mah ter drugo nesnažo, ki je bila v njih zapletena. Ko je dokončala svoje opravilo, jo je žena milo pogledala in ji rekla:

«Počakaj, grem v votlino, da ti prinesem plačilo.»

Ženica pa ni čakala, komaj je izginila žena v votlino, je zbežala kolikor je mogla proti domu.

Od takrat niso nikdar več videli divje žene. Ljudska nezaupnost jo je tako bolela, da ni hotela priti več iz votline, sama zase je životarila še dolgo let.

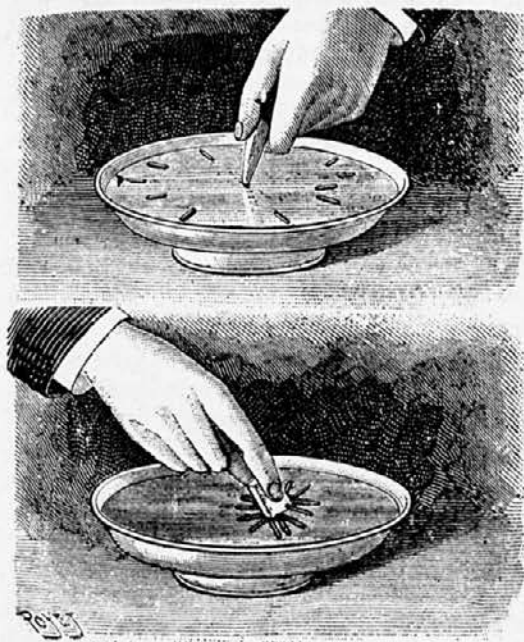
Ljudje pa so govorili, da je divja žena izginila neznano kam.»

Poskus z žigicami.

Slabo vzgojeni otroci kričijo na vse pretege, kremžijo obraz in skušajo pobegniti, ko pride mati z milom in vodo, da bi jih oprala. Če pa vzame v roke sladkor, se ji takoj približajo. Mamica, ki je bila prej «grda», je postala sedaj «sladka».

Tako po priliki se vedejo tudi žveplenke, če jih razpostavimo v krogu na vodo v katerikoli posodi. Ko vzamemo košček mila in se z njim dotaknemo vodne površine, kakor nam kaže prva slika, se žveplenke hitro umaknejo proti robu posode. Baš nasprotno se bo zgodilo, če žveplenkam «ponudimo» košček sladkorja.

Kako to? Mar so tudi žveplenke tako nemarne kakor otroci, ki se boje mila? Pojav ni težko obrazložiti: Ko pride milo v dotiko z vodo, ga začne voda raztapljati. Rastopljeno milo se širi po vodni površini in odriva žveplenke, ki odplavajo na njej. Sladkor pa je luknjičast — prodoren, kakor pravimo. Te luknjice v sladkorju vsrkavajo vodo kakor pri gobi. Če se s koščkom sladkorja le nekoliko dotaknemo vode, nastane v okolici gibanje vodnih delcev proti vsrkavališču in vodni delci zanesajo tudi žveplenke proti sladkorju.

Kuj!

Janko Furlan.

Oče - stavec sedi za zapečkom; težke so njegove misli, kot kaplje svinca so. Spomin ne more prešteti vseh dolgih dni na težki poti. Vidi se s težko butaro in tehta svojo globoko vero. Misel mu skuša naprej v prihodnost, a se v hipu sesede. Ne more sicer doumeti prihodnjih dni, le v slutnji se zdrzne. In takrat mu pade oko na zamišljenega sina, ki že dolgo nima besed, gleda v snaho, vnuka in vnukinjo, in še težja mu je misel.

In v duhu gre čez polje, travnik, livado; misel mu beži čez zemljo, ki mu je izsesala krepko kri. Vse ji je dal: svojo mlado moč, svojo globoko vero in svojo ljubezen. Ta zemlja je vsa prepojena z njegovimi sokki, vsaka ped zemlje je rdeča. Kot krt jo je ril in preril, povsod je iskal življenja in koval moči novemu življenju. Saj ne more pretehtati in izmeriti, koliko je izklesal. Leta in leta je govoril in mislil z zemljo, spoznal je njeno hvaležnost in postala je vsa njegova. Za noben denar bi je ne bil zapustil. Le trdo skorjo kruha je iskal v njej, kruha, ki mu ga je jemala beda. Koliko trpkih dni se mu je za večno zarisalo v spomin! Komu naj bi jih štel in zakaj? Le številna družina mu je kumovala, ko je bil v bedi čisto sam. Koliko jih je šlo mimo njega, koliko gladkih rok in razigranih lic ga je prezrlo! Različne so bile poti, različne duše: niso se poznali.

A še z večjo vero se je vsesal v okrvavljeno zemljo in iskal samo v njej utehe in opore. Ni se varal: hrami so se polnili, hlevi so se večali, hiša je rastla.

In ravno ko so prišli novi časi, odstopil je sinu povečane hrame, oplojeno zemljo in zboljšano oralo ter se je umaknil utrujen na zapeček, da bo mirno užival s krvjo izkopane sadove.

Taka je njegova trudnobežna misel, ko se skrbno ozira z nemirnim očesom na sina.

Kaj posedaš, sin, in misliš in snuješ? Kam bežijo tvoje razrvane misli, kakšne so tvoje sanje, da je odtis kletve na tvojem licu? S koso na rami si šel, še mladenič, čez dehteči travnik in računal, kako boš nekdanj gospodar te zemlje. Kako, da je pesem tako turobno izzvenela in je tvoj pogled mrk? Pogled in beseda razodeva, da je bilo tvoje srce prevarano.

Prevarano?!

Odprl bi rad tvoje srce in ti pokazal, da nima toliko ran kot ono tvojega očeta. Hujši so bili njegovi časi, težje njegove ure. Z eno roko je stiskal svoje srce, da mu ne počí od bolesti, stegal po kruhu, da ohrani svojo družino. Šel je z vero v srcu skozi boje, zvest dedščini svojih očetov in ti je pripravil belega kruha. Ni ti dal preveč, a zelo mnogo ti je dal.

Koliko te lepe dedščine hraniš ti, koliko moči? Izneveril si se velikí ljubezni očetov, morda si v mislih že zatajil svoj dom, ki ti je postal pretesen. Tvoja razdvojena duša omahuje in koleba med nešteti načrti, ki se jih vseh prestraši. Ena misel te obletava: Odtod!

Tudi ta je prevara! Povej mi, zakaj so ti tvoje jeklene mišice in komu tvoj razum? V svoji namišljeni bolesti si pozabil na najsvetejše — na kri svojih očetov. Ne ozdraviš, dokler z vso silo ne privre na dan spoznanje, da je klica tvojega poslanstva le v rodni zemlji.

Samo enkrat zamahni z ono vero, ki trosi tudi v najtežjih časih po grudi življenjske sokove! Ti imaš nekaj več kot tvoj oče. Tvoje obzorje je večje in tvoj um jačji. Če priliješ pridnim mišicam in zdravemu razumu jeklene volje, ali te more biti strah? Le pomisli: mahneš v zemljo in ti rodi, cepiš — in sad se spremeni po obliki, barvi in okusu, razriješ puščo — in milijonom daš življenje. Še več bi ti lahko naštel, da ti pokažem, kakšne čudeže pričara iz zemlje kmet-umetnik. Ali čuješ? To pričara le kmet-umetnik, kmet-razumnik! Dočim je

tvoj oče verjel le svojim mišicam, se ti lahko zaneseš na že tisočkrat preskušana načela umnega kmetovanja.

Tvoj oče je bil v najtežjih časih sam. A danes je tvoja skrb — naša skrb, tvoja propast — naša propast, tvoj procvit — naš procvit. Tudi gladke roke in lica se obračajo nate. Razlika se polagoma zravnavava.

Zamahni in ozri se nazaj na svoje delo! Le ko boš sebi oral in sejal, ko boš izboljšaval svojo zemljo, boš čutil po trudu zadoščenje. Zamahni, da bo videl oče, da ti bo sledila deca! Kuj in prekuj domača tla! Če greš v tujino, komu bo sok tvoje srčne krvi, kdo ti bo hvaležen zanj? Ničesar ne bo imela deca, ničesar dom. Kar si naklešeš, vse se razprši v tisoč potreb, v tisoč čuvstev neugodja. Domu ohraniš lepo sanjo in izsesano telo.

In tudi če se vrneš domov v zlatu, se to razprši. Tvoja zemlja je več od zlata, je iz krvi porojena ljubezen.

Trajne vrednote so izklesane le na domači grudi. Pograbi oralo in zareži brazdo v srce zemlje, poškropi jo s svojimi sragami in vsaka kaplja bo blagoslavljalna tvoje delo, iz vsakega zrna bo žarela tvoja velika ljubezen!

In ti boš miren, tvoja želja bo utešena.

Simon Rutar.

(Ob petindvajsetletnici smrti).

A. Š.

3. marca 1903. leta je umrl nenadoma v Ljubljani veliki sin naših Gor, zgodovinar Simon Rutar. Zvečer se mu je vnela v stanovanju obleka in podlegel je še tisto noč opeklinam. Rodil se je 12. oktobra 1851. v vasi Krn nad Libušnjami. Srednjo šolo je dovršil v Gorici, vseučilišče pa v Gradcu. Postal je profesor zgodovine in služboval v Gorici, v Kotoru, v Splitu in v Ljubljani.

Živel je v tisti dobi, ki je sledila za našim kulturnim in narodnim preporodom. Mal narodič smo bili sicer, a prebujen, zato je naravno, da je stopilo takrat v ospredje vprašanje naše preteklosti: Odkod smo in od kdaj? Pa še: kakšni smo, kakšne so naše šege, ljudska duša in kultura sploh?

Vzcvetel je kult zgodovine in narodopisja. Tudi med našim narodom so vstali učenjaki, ki so stikali za starinami, zaprašeni mi zapiski, preučevali muzeje, arhive, nabirali duševno bogastvo preprostega ljudstva, šege, pripovedi, reke, pregovore, pesmi, vraže in vse, v čimer se izraža narodov značaj. Bili so to: Štefan Kocjančič, oče naše zgodovine, Davorin Trstenjak, Simon Rutar, Ivan Steklasa, Ivan Vrhovec, Janez Parapat, Josip Apih in pozneje dr. Fran Kos, ki so raziskali in popisali v svojih delih našo preteklost od najstarejših dob do naših dni. Vzporedno z njimi so stopali narodopisci, ki so nabirali ostaline in bisere iz narodove zakladnice ter s temi živimi pričami izpopolnjevali delo prvih.

Tudi na tem polju srečamo zopet našega Rutarja, poleg Frana Erjavca, Matijo Valjavca, J. Nevratila in pozneje dr. Karla Štreklja, nabiralca narodnih pesmi.

Najbolj naš med vsemi pa je Rutar. On je preučeval zgodovino naše dežele, katero je mnogokrat prepotoval in poznal kot lastni žep. Seznanjal je svet z našo preteklostjo. Ime mu je zaslovelo daleč preko mej naše dežele, domovina je s hvaležnostjo sprejemala njegova dela. Napisal je

devet knjig, ki se dobe še danes v knjižnicah. Kdo ne pozna «Zgodovine Tolminskega», o kateri govori s spoštovanjem in ponosom vsak Tolminc. Spisal je dalje «Beneško Slovenijo», «Domoznanstvo poknežene grofije Goriške in Gradišanske», «Zgodovinske črtice iz poknežene grofije goriško-gradišanske», «Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra», «Rimske utrdbe po Kranjskem», dalje «Zemljepis za srednje šole», «Vodjo po Spljetu i Solinu», več razprav po Letopisih Slovenske Matice, katere odbornik je bil. Poleg tega je raztresenih nešteto člankov in daljših razprav po raznih slovenskih, nemških in hrvatskih listih.

Ta naš odličen rojak zares ni poznal počitka v svojem življenju, kajti vse to je ustvaril do dva in petdesetega leta. Takrat nam ga je iztrgala smrt. Bil je miren in tih mož, dičila ga je tista neupogljiva volja in vztrajnost, ki nam je danes v teh mrzličnih in nestrpnih časih tako tuja. Njegova dela pričajo o duševni moči tega učenjaka. Njegovo ime kot starinoslovca, narodopisca in zlasti zgodovinarja ne bo nikoli pozabljeno, kakor svetla zvezda žari na našem kulturnem obzorju. In danes po pet in dvajsetih letih ni nič manj svetla.

O čitanju.

Z. J.

Knjiga najbolj zadovoljuje človekovo potrebo idealnega in čustvenega življenja.

Bogdan Popovič.

Človek je nagnjen k «idealnemu in čustvenemu življenju», k uživanju lepote, k plemenitemu ravnanju in spoznavanju resnice. In to je pri človeku najbolj človeško, najvrednejše med vsem, kar svet ima. Knjiga te idealne nagibe zadovoljuje, jih krepi in plemeniti, dela človeka res človeškega. To je edini namen izobraževanja, edini namen razvoja in napredovanja človeštva.

Seveda nočem pretirati, zato ne rečem, da je knjiga edina poklicana, da človeka dviga. Najboljšo vzgojo daje človeku delo, trdo vsakdanje življenje, deloma tudi petje, gledališče, šola — po danih razme-

rah, kajpada. Življenje samo pa je pretrd učitelj in marsikdo pade pod njegovo ostrostjo; človek potrebuje lepe besede in božajoče roke, ki mu kaže pot navzgor. Zato pa je človeku knjiga življenjska potreba.

O naših ljudeh lahko trdimo, da radi čitajo, in to pred vsem kmetski in delavski stan. Le semtertja so še zaostale vasi, kamor čitanje še ni prodrlo. Zal, da se dobe tudi vasi, kjer branje propada, ker doraščajoči rod opušča knjige.

G. -č je napisal v sestavku «O čitanju» v koledarju «Goriške Matice» za l. 1928., da pri nas čitajo ljudje na splošno lahke stvari, zabavne vsebine, polne napetih dogodkov, navadno brez večje umetniške vrednosti. Knjig, ki imajo umetniško vrednost pa ne čitajo. Zato pride omenjeni pisec čisto dosledno do klepa, da je ljudem potrebna vzgoja za čitanje, umevanje knjig.

O zgodovini in razvoju umetnosti, o bistvu in pravi vrednosti umetnosti ter umetnin, o oblikah umetniškega ustvarjanja, o vsem tem raziskujejo in učé posebne znanosti. In teh znanosti se mora posluževati, kdor hoče popolnoma razumeti umetnost. V kolikor gre za tako umevanje umetnosti je imel g. -č prav, da je zanjo potrebna vzgoja.

A to ni vse. Umetnost je življenje, podeseterjeno, bujno, gibajoče se umstveno in čustveno življenje; je kacs najglobljih duhovnih kriz in razdvojenosti, burne radosti in spodbud, razdivjanih strasti in pobožnih razpoloženj. Ta kaos je povzročen od dogodkov in zapletk zunanjega vsakdanjega življenja, katere sam zopet povzroča. Ta umetnost nam je življenjska potreba. In to je prava umetnost, ki jo je treba živeti, čustvovati, ne pa razumevati, študirati. S študiranjem ubijamo pravo doživljanje umetnosti.

Zato pravim, da tudi naš preprosti, neštudirani človek lahko doživlja in umeva književno umetnost, če le ima glavo na pravem mestu in še zdravo, nepokvarjeno čustvovanje. Res, človek se kar čudi, ko vidi, kako često preprosti ljudje globoko umevajo Cankarja, Župančiča, Dostojev-

skega in s kakšno ljubeznijo jih prebirajo; mnogokrat bolj kot mnogi »šolani« ljudje, ki z vednim čutnim telesnim uživanjem in s hladnim umskim življenjem, v katerega se pogrezajo zlasti po mestih, čuvstveno otopijo in izgubijo sposobnost in zmisel za globlje duševno življenje.

Mi sploh preveč upoštevamo in cenimo šolo, mnogo bolj kot zasluži, zato pa ne opazimo, koliko resnične kulture ima v sebi naša kmečka vas in zdravi kmečki domovi, koliko resnične izobrazbe in prizadevanja najdemo pri naših preprostih fantih in dekletih. Poglejte samo svoj študij od blizu, pa si odgovorite odkrito, kaj vam je dala šola. Marsikdo si bo priznal kot učenjak Rousseau: «Ono malo, kar znam, sem se naučil sam. Nikdar se nisem mogel ničesar naučiti s svojim učiteljem.»

Čas je, da pometemo z obrabljeno vsakdanjo trditvijo, da ni vsaka knjiga za nesolanežnega človeka, oziroma, da preprost človek brez šole ne more napredovati. Ne šola, nego življenje in samoizobraževanje, to je bistvo napredka.

Izobraževati se, ni tako lahka stvar, nekaj, kar gre samo po sebi. Treba je premišljenega, vztrajnega prizadevanja, kako dobiti čas, knjige, razpoloženje, a predvsem je treba krepke volje in hotenja. Tega je pri nas premalo, vse drugo bi se še dobilo.

Moderni časi z gostilno, igranjem, hrupnimi družčinami, napihnjenim postopanjem po cestah in ulicah, s plesom, avtomobilizmom, športom, kinom, frazarjenjem, telesnim uživanjem, s preziranjem svojega domačega in priprostega: to je tisto, ki ubija v človeku, kar je v njem resnično človeškega in budi v njem strast, ki razjede zdravo družinsko življenje, razdira vaše domove. Moderni časi človeku neprestano slabijo voljo in ga s tem oropajo možnosti vsakega napredovanja, zlasti pa samoizobraževanja.

Zato je naša dolžnost, da jemljemo previdno, kar nam nudi sodobnost. Izogibajmo se ulice, nje plitvosti, slabotnosti in blata ter si krepimo domove. S tem si ohranimo predvsem voljo, duhovno krepkost in samostojnost — glavne predpogoje za samoizobraževanje. — Volje je treba, da človek ostane doma, volje, da sedi ure in ure pri knjigi, volje, da dobi čas za čitanje,

da si priskrbi knjigo. Posebno za začetek je treba mnogo volje, zato skrbite, da bo mladina čitala, dokler je še nepokvarjena in prilagodljiva. Če mladež opušča danes čitanje in se kviri s potepanjem, je to krivda staršev. Le redki nadarjenci imajo v poznejših letih dovolj volje, da se odpovedo svojim navadam in se lotijo branja. Ostali so slabiči, ki so obsojeni na revnejše duhovno življenje, zato pač ne morejo biti hvaležni staršem, da jih niso naučili v mladosti sedeti pri knjigi.

Precej poučnih knjig so izdale naše ljudske književne založbe pred in po vojni. Vendar moramo priznati, da jih ljudje razmeroma malo čitajo. Posledice čutimo v gospodarskem življenju. Saj ljudje vedo, da je koristno čitati poučno knjigo, le volje nimajo, da bi sedli za mizo. Na splošno lahko trdimo, da se čitanje poučnih knjig med nami še ni razširilo.

Knjig naše ljudstvo nima ravno v izobilju na razpolago, vendar se da temu odpo- moči brez velikih težav, z dobro voljo seveda. Ljudske knjižne založbe izdajajo dobre knjige in za male denarje. Teh družb imamo Slovenci nič manj ko pet: za trideset lir — pet in dvajset knjig. V nekaj letih ima lahko sleherna hiša družinsko knjižnico. Žal, da v širokih krogih še ni navade, da bi knjige shranili za domačo knjižnico, ki bi jo varovali kot punčico v očesu.

Lepa knjiga in lepa beseda lahko mnogo storita, toda lep vzgled govori mnogo zgovorneje vsakemu srcu. Buffon.

Nekdaj je premajhno število knjig oviralo znanstveni razvoj; sedaj pa ovira preveliko število knjig razvitek lastnega dela. Weber.

Janez Laharnar.

Ciril Drekonja. (Konec.)

Leta 1881. se je pričel mladenič učiti glasbe in že leta 1884. je prevzel službo organista v farni cerkvi sv. Vida na Gori. Dve leti pozneje je sprejel tudi vodstvo pevskega zbora. S tem je pričelo bogato delo našega glasbenika.

Med tem je rastlo navdušenje za petje vedno bolj. V cerkvi je nastopal močan

pevski zbor; narodne in umetne pesmi pa sta prepevala mešani in moški zbor. V tej dobi je zaslovela Gora po lepem petju daleč naokoli in je obdržala sloves še globoko v poznejši čas. Sledile so sosednje vasi. Pevski zbori so se vadili kot za stavo. Na Pečinah je živel in vadil petje stari Kmet, ki ga hrani ljudstvo še danes v živem spominu.

Še čisto mlad je bil takrat Laharnar, ko se je vdeležil z Gorjani veselice v Šebreljah. Tam je bila na vzporedu nova Volaričeva skladba «Vesela družba». Ko je zbor odpel pesem, se je obrnil župnik Harmel k Laharnarju in mu dejal: «Napravi še ti kaj takega.» — Osem dni pozneje je poslal Laharnar svojemu nekdanjemu učitelju prvi proizvod lastnega duha. Bila je to pesem «Vina brž na mizo», zložena v tempu mazurke kakor «Vesela tovarišija». Župnik Harmel pošlje pesem brž v svoj rojstni kraj, v Idrijo. Po treh tednih priobči «Soča» spored veselice v Idriji, na katerem je bil tudi Laharnarjev prvenec. To je mladeniča navdušilo in še z večjim ognjem se je posvetil glasbi. Ne dolgo potem se srečata s Harmelom in ta ga opozori: «Ne daj stvari brž iz rok, temveč jo pili dolgo.» Laharnar pa mu odgovori: «Saj ste dali pesem vi iz rok in ne jaz.» Še večkrat je opozarjal bivši učitelj mladega skladatelja, naj bo strog proti sanjemu sebi in naj dobro presodi delo, preden ga da v javnost. Ko se je leta 1888. poslovil župnik Harmel in odšel iz Šebrelj, mu je zložil Laharnar v slovo pesem: «Tam doli za gorami tremi». Leto pozneje je odšel z Gore župnik Ilcvar, in hvaležni učenec mu je zložil lepo odhodnico.

Laharnar je pričel delati zelo zgodaj. Že leta 1885. je objavil «Cerkveni glasnik» prvo njegovo skladbo: «O Jezus čudapoln vladar». Pesem je zložena v ceciljanskem duhu. Značilno je, da je pričel Laharnar z ustvarjanjem baš v cerkveni glasbi. Kot mladega glasbenika in organista ga je zanimala v prvi vrsti cerkvena glasba, posebno še, ker so bili njegovi učitelji duhovniki in je bila njegova izobrazba usmerjena v pravcu bogoslužne umetnosti.

Začetek Laharnarjevega uveljavljanja kot skladatelja je brezdvomno v cerkveni glasbi

in v kolikor je ustvaril v prvih časih posvetnih skladb, so lahke po občutju in kompoziciji.

Vzporedno s prerojenjem cerkvene glasbe pa je doživljala naša dežela tudi prosvetno pomlad. Narodno prebujenje je zajemalo čim večji razmah in segalo že v slednjo vasico. Narodni buditelji so klicali in dramili ljudske množice iz mrtvila. Narodno prosvetno delo izza onih dni nosi poseben pečat mladeniške ognjevitosti. Kulturni delavci so se posvečali prosvetnemu poslanstvu z žrtvijo in odpovedjo; ustanavljali so pevska in bralna društva. V naših gorah so zrastle pevski zbori in se vadili nevtrudno v narodnem petju. Še danes se spominjajo nekateri kraji s ponosom nekdanjih slovečih pevskih zborov, ki so stremeli v pošteni tekmi za prvenstvo. Kulturno prebujenje v oni dobi je zajelo vse mlade moči. Bilo je to prvo navdušenje, prva rast, ki je pognala korenine v zemljo, ki do tedaj ni dala sokov. V tem času je nastopil Janez Laharnar kot pevovodja in skladatelj. Skladati je pričel tudi svetne pesmi. Mnogoštevilni pevski zbori, ki so zrastle med tem, so segali s pridom po njegovih delih. Laharnarjeve skladbe so bile tembolj dobrodošle, ker je bila takrat izbira še zelo pičla.

Njegove izdaje nam pričajo, da je zelo hitro dozoreval in se čuvstveno ter glasbenotehnično izpopolnjeval. Prva dela kažejo mladeniča, ki ima zmožnosti in dar, a nima še lastne smeri, si še ne upa sam na svojo pot. Nezaupanje lastnim čuvstvom in lastnemu izrazu, se kaže posebno v prvih narodnih skladbah, kjer so mu služili kot vzor njegovi predhodniki. — Samostojnejši se je pokazal od kraja v cerkvenih pesmih, kar je pa lahko razumljivo, spričo izobrazbe, ki jo je prejel v tem glasbenem območju. Že leta 1887. je izdal prvo večje glasbeno delo, mašo «V ponižnosti klečimo», leta 1888 so sledile «Velikonočne» in naslednje leto «Šmarnične pesmi». Jedva leta 1891 je izdal pod naslovom «Gorske cvetlice» prvo zbirko svetnih pesmi. Zbirka je doživela uspeh; v kratkem času je bila naklada razprodana. S tem se je povzpел Laharnar do višine cerkvenega in narodnega skladatelja. Uspeh prve izdaje svetnih pesmi je bil zanj velikega pomena. Pridobil si je ime in za-

slovel med Slovenci. Njegova priljubljenost pri ljudstvu in pri glasbenikih je pričala, da izvira njegova melodija iz pristnega srca in da zajema občutje in motiv iz globočine narodne duše. Poudaril sem, da si je zadal Laharnar sloves po vsem slovenskem svetu; vendar je ostal najbolj priljubljen in najbolj razumevan le v domači deželi. Preko Brd in Krasa, po Soški in Vipavski dolini se je glasila njegova pesem. Primorska duša je zajela ter izlila glasove v spev in pesem je segla najgloblje v srce onemu delu ljudstva, katerega rojak je bil skladatelj. V tem ga lahko primerjamo Gregorčiču. Pesnik planin je priljubljen in spoštovan med vsemi Slovenci, ali nikjer ne seže tako globoko v srce in nikjer ni tako razumevan kot na Goriškem. Pesem je bila skrita last vsega primorskega ljudstva in on je bil, ki jo je dvignil in upodobil. Isto Laharnar. Nikjer si ni tako osvojil tal in nikjer ni tako poznan in priznan kakor na goriških tleh.

Laharnar je kot nabožni skladatelj čist cecilijanec. Njegova blagglasna melodija se preliva zadržano ter umerjeno, da ne bi zmotilo v molitev zatopljene pobožne duše; vzpenja se do veličastnih zvokov, da prizna Bogu njegovo vsemogočnost, pada pojemajoče, da mu izpove vdanost in ničevost. Obilna dela izpričujejo bogato religijozno doživetje njegove duše. Krona cerkvenemu glasbenemu ustvarjanju je maša «Ora pro nobis», zložena v spomin na sedemstoletnico odkar obstoji gorska fara. Maša je bila sprejeta v Vereins-katalog št. 1735, (glasbeni list nemškega cecilijanskega društva). Oceno sta spisala zelo pohvalno P. U. Kornmüller in A. D. Schenk. —

Za svetno pesem je zajemal Laharnar vzgled iz bogastva narodnih motivov. Vendar ne moremo priznati, da bi odražala njegova pesem zgolj duh narodne melodije. Skladatelj je združil nabožni glasbeni motiv z narodnim. Zlil je dvoje bistvenih svojih ljudskega čuvstvovanja: posebni narodni in nabožni izraz v blagozvočno pesem. Njegova svetna glasba ne more utajiti, da je avtor tudi cerkveni skladatelj. Posebnost in moč njegove svetne pesmi se ne izraža kot višek čuvstvovanja. V njej se ujemata in stapljata mehki glas cerkvene melodije s čuvstvenim napevom narodne pesmi. Pogo-

dil je osnovna tona ljudskega čuvstvovanja in v tem je njegova veličina.

Skladatelj Janez Laharnar je samouk. Glasbeni napotek so mu dali možje, s katerimi smo se že seznanili, drugače se je moral izpopolnjevati sam. To dejstvo mu ne jemlje časti, temveč izpričuje njegovo glasbeno nadarjenost in hotenje; poleg tega pa doprinaša njegovi slavi, ker si je znal brez šol in študijev pridobiti ime med sorojaki in v svetu.

Kot skladatelj in glasbenik je bil plodovit. Najbogatejša doba je bila od dvajsetega do trideset petega leta njegovega življenja. V tem času je ustvaril Laharnar svoja najboljša dela. Že pred svetovno vojno je bil izvoljen za župana. Od takrat in skozi vso vojno dobo je popolnoma opustil glasbeno delo. Še le po vojni se je oprijel znova ustvarjanja. Izdal je več cerkvenih in eno svetno pesem. Veliko skladb pa čaka v njegovem predalu.

Tiho in skromno, kakor se dovrši v sedanjih dobi vsako slavje, je praznoval leta 1926 šestdesetletnico svoje starosti. Njegova krepka in mladostna narava obeta še mnogo sadov.

V prihodnji številki izpopolnimo to studijo s seznamom Laharnarjevih del po časovnem redu, kateri je moral odpasti radi pomanjkanja prostora.

Kmetijska izobrazba.

Š. N.

Kmetijski stan je med vsemi stanovi najvažnejši. Predvsem radi tega, ker prideluje človeštvu hrano, a brez hrane življenje ni mogoče. Če bi tudi ne bilo še polno drugih razlogov, bi že ta okolnost zadostovala, da se z vso ljubeznijo oklenemo dela za povzdigo kmetijskega stanu in s tem vseh onih rojakov, ki nam s pridelovanjem živeža omogočajo življenje.

Delo za povzdigo kmetijskega stanu je nujno potrebno. Samo malo pogledimo v kmetovo življenje in kaj vidimo? Tisti, ki prideluje živež za vse stanove, ima prečesto pomankljivo, gotovo pa najslabšo hrano, ker si je deloma ne zna okusno prirediti, deloma pa je tudi prisiljen vso boljšo prodati in obdržati zase le manj vredno. Najvažnejši stan skoraj vedno tudi

najslabše stanuje; ima najskromnejšo obleko; brez nepremagljivih stroškov mu je v ogromni večini slučajev dosegljiva le najslabša ljudska šola; istotako je glede zdravniške pomoči, glede prometnih, pošt-nih in brzozavnih naprav, glede javne var-nosti itd., v ogromni večini slučajev mnogo na slabšem, kakor pa vsaj velika večina nek-metskim stanovom pripadajočih članov. Ravno tako je glede zabave. Kmet se mora zadovoljiti z najskromnejšo zabavo, medtem ko imajo mesta vse na razpolago, a tudi nekmetški stanovi z dežele se mnogo lažje udeležujejo zabave kakor kmetški ljudje.

To so dejstva, ki se ne dajo oporekati, a ta dejstva nam narekujejo delo za povzdigo kmetskega stanu. Delati moramo na to, da se pravkar našteje razlike med kmetskimi in ostalimi stanovi čim najboljše odstranijo. Kmetški ljudje naj dejanski postanejo enakopravni z vsemi ostalimi, a ne samo na papirju. Življenje človeške družbe se mora urediti tako, da se zboljša dosedanje stanje, kjer kmetški stan, kljub svoji veliki važnosti, zelo malo velja.

Mnogo je že danes ljudi v kmetskem, a tudi v drugih stanovih, ki odkrito prizna-vajo potrebo dela za povzdigo kmetskega stanu. Mnogo se tudi že dela; v glavnem moremo, mislim, danes razlikovati pri tem delu tri stremljenja: eni hočejo pomagati kmetskemu stanu s kmetsko politiko, to je s tako politiko, ki naj v prvi vrsti pazi na koristi kmetskega stanu, drugi mu hočejo pomagati s kmetskim združništvom, torej z združevanjem kmetov v gospodarske za-druge, ki naj kmeta preskrbujejo s cenimi posojili (posojilnice) in s cenimi potrebšči-nami (kmetske nakupne zadruge), mu do-bro vnovčujejo kmetske pridelke (razne prodajne zadruge), mu po ceni dajejo na razpolago strojno delovno moč (strojne za-druge, zadruške elektrarne) itd.; tretji pa skrbe za kmetovo izobrazbo z društvi, pre-davanji, tečaji, poučnimi izleti, širjenjem strokovnih časopisov in knjig itd. To so da-nes glavna stremljenja za korist kmetske-ga ljudstva, a gotovo vsakdo potrди, da so vsa tri zelo važna. Brez dvoma; vendar nas opazovanje življenja uči, da moramo danes največ skrbti posvetiti tretjemu stremljenju, izobraževanju kmetskega lju-

stva. Prvo in drugo stremljenje sta, kakor rečeno, istotako važni, toda izkušnja nas uči, da prideta do toliko večje veljave, v kolikor večja je strokovna in splošna izobrazba prizadetega kmetskega sloja, oziroma: prvi dve stremljenji (kmetska po-litika in kmetsko združništvo) prideta do prave veljave še le ob večji izobrazbi kmet-skega sloja. Iz tega sledi, da je treba na-praviti za izobrazbo kmetskega ljudstva še mnogo mnogo. Dosedanji uspehi oziro-ma neuspehi prvih dveh stremljenj to očit-no zahtevajo.

«Prav praviš,» me boš morda zavrnil, «kmetijska izobrazba je potrebna, toda kako naj si jo pridobivam?» Tu začne pra-va težava! Ti kmečki fant ali gospodar, se zavedaš, da se moraš učiti umnega kmet-ijstva, vendar ti ni prišlo niti na konec pameti, da bi segel na polico pa izvlekel knjigo «Goriške Matice» ali kako staro mohorjevko, kaj šele, da bi se naročil na «Gospodarski vestnik» ali knjige «Kmetij-ske Matice». Tudi k sosedu nisi stopil pa ga poprosil za knjigo. — Vidiš, to je tisto. **Dobre volje ni!** Z dobro voljo bi se dobilo par loric za knjigo, z dobro voljo bi bil do-volj časa za čitanje in za poizkušanje. Skrat-ka: z malo dobre volje bi se kmetijsko izobraževali, bi umno kmetovali in se go-spodarsko dvigali. Zato pravim, da mora-mo začeti pri nas samih, pri naši dobri volji, če hočemo dobro začeti oziroma, če sploh hočemo začeti.

Življenski ustroj osebe.

Prof. F. Peric.

(Konec; druga poglavja gl. «Naš glas» leto 1927., šte. 5—12.)

9. Oseba kot organ družbe.

S tem poglavjem prihajamo do točke, kjer mo-ramo formulirati končne misli o osebi in njenem življenjskem stremljenju ali personalizmu, kot smo ga imenovali v prvem poglavju. Kot je bil potreben pretres vsega življenja, da smo mogli določiti v njem mesto osebe, tako bo tudi završno naziranje o osebi obvezno le en del splošnega naziranja o življenju, kot je utemeljeno v do sedaj ugotovljen-ih dejstvih.

Temeljno izmed teh dejstev je: vsako živo bitje ima svojo konstitucijo in svojo strukturo. Prva je sistem plemenskega (ali genetičnega), umskega (kulturnega), ekonomskega (konsumnega, asimila-cijskega) in moralnega (brambnega) elementa v smislu formule $P : K = E : M$, medtem ko so struk-

ture rastlinska, živalska, človeška in osebna. In sicer so te strukture kombinacije prvih, ki se realizirajo na ta način, da se isti štirje konstitucijski elementi javljajo na štirih različnih stopnjah. Tako se javlja n. pr. plemenski element kot rast, plodnost, spolnost in roditeljstvo, a je v bistvu vedno isti element. Prav tako so rastline, živali, ljudje, osebe isti pojav, namreč življenje, vendar zopet na štirih različnih stopnjah. Toda medtem ko so plemenski, umski, ekonomski in brambni elementi (= konstitucija) vedno in pri vseh živih bitjih vsi

hkratu prisotni, je jasno, da je možna vedno le ena strukturna stopnja naenkrat, t. j. nobeno živo bitje ne more biti istočasno in efektivno n. pr. rastlina in žival itd. Posledica prvega dejstva je, da je vsako živo bitje na eni strani individualen sistem, na drugi pa istočasno tudi določena strukturna stopnja, torej v celoti individualno-gradualen sistem. Kot poskus sistematizacije ponazoritve mehanizma te soodvisnosti in medsebojne prepletenosti konstitucije in struktur živih bitij naj služi sledeča tabela:

Konstitucija in struktura živih bitij. STRUKTURE.

KONSTITUCIJA.	A	Rastlina (1)	Žival (1) 2	Človek (12) 3	Oseba (123) 4	C
	Plemenska 1	agenitalna abulična	genitalna bulična	epigenitalna epibulična	metagenitalna metabulična	ŽIVLJENJE
	Umska (1) 2	akefalična anoična	kefalična noična	epikefalična epinoična	metakefalična melanoična	
	Ekonomska (12) 3	astomatična apatična	stomatična patična	epistomatična epipatična	metastomatična metapatična	SOŽIVLJENJE
	Brambna (moralna) (123) 4	asomatična akratična	somatična kratična	episomatična epikratična	metasomatična metokratična	
B	1	(1) 2	(12) 3	(123) 4	D	

Rastlinska struktura je torej v fizičnem pogledu najprej agenitalna (genitalia = plodni organi, a — = brez), ker nima stalnih plodnih organov; dalje je akefalična (grški = kephalé = glava), t. j. torej brez glave; astomatična (grški stoma = usta), brez ust; končno asomatična (grški soma = telo), brez telesa. Medtem ko so prvi trije pojmi jasni in takoj sprejemljivi, potrebuje malo pojasnila trditev, da je rastlina živo bitje brez telesa. To ne pomeni namreč nič drugega nego to, da rastlina nima onega oklepa, ki bi v svoji votlini skrival in ščitil življenjske organe, kot je to pri živalih; pri rastlini so organi zunaj, skoro vse, kar vidimo na njej, so organi, ona je organizem par excellence. Tej fizični strukturi odgovarja natančno tudi stopnja duševnosti ali psihizma, ki je abuličen (gr. boulomai = hočem), brezhoten, anoičen (gr. nóos = razum, zavest), brezzavesten, apatičen (gr. pathos = vznurjenje), brez vznurjenja, ki ne proizvaja vznurjenj, temveč jih le sprejema, in končno akratičen (gr. kratos = moč, sila). Vse zadržanje rastlin potrjuje to razlikovanje.

Ravno nasprotno je pri živalih, in sicer v fizičnem in psihičnem pogledu. One imajo stalne genitalne ali plodne organe in njihov plemenski psihizem je buličen, hoten, aktiven; so kefalna bitja in imajo noičen ali zavesten umski psihizem. Glava je umska orientacijska naprava in je vodilni umski center z več ali manj razvitim živčevjem. Živalski umski psihizem je torej že izrazito nerven psihizem. Dalje je žival stomatično živo bitje, ima

določeno odprtino za sprejemanje hrane, in v psihičnem pogledu patično, spontano vznurljivo, se tudi «psihično hrani». V brambnem pogledu so končno vse živali somatične, imajo bistvene organe v telesu in njihov brambni psihizem je kratičen, z notranjo brambno silo in voljo.

Od vseh teh struktur se razlikuje človeška, ki je v plemenskem pogledu tudi epigenitalna (gr. epi = pri, na), t. j. genitalni organi so pri njem tudi organi s plodnostjo združene spolnosti, ki je pri živalih ni, in končno je človek kot oseba še metagenitalno bitje (gr. meta = nad), t. j. udeležuje se še kot popolnoma nadspolno roditeljsko bitje. Temu primerno je tudi njegov plemenski psihizem še epibuličen in metabuličen. Analogija, ki jo kaže tabela, naj zadostuje za razlago ostalih človeških strukturnih dejstev, tako da jih bomo tu le našteali. V umskem področju je njegova struktura epikefalična in metakefalična z odgovarjajočim epinoičnim (govor) in metanoičnim (ideje) psihizmom; ekonomska struktura je epistomatična (uživanje itd.) in metastomatična (štedenje) z odgovarjajočim epipatičnim in metapatičnim psihizmom (interesi, tradicije itd.). Končno je v moralnem ali brambnem pogledu človeška struktura episomatična (orožje) in metasomatična (preko telesnih moči) z odgovarjajočim epikratičnim in metakratičnim brambnim psihizmom (norme, pogodbe itd.).

To bi bile splošne strukture živih bitij. Naša tabela pa nam daje obenem tudi popolno podobo gradualnega sistema, ki ga predstavlja celotno

življenje. Toda ne samo gradualen je sistem življenja, temveč ima tudi to lastnost, da je dosledno tetraističen (grški tetra = četvero —). Z drugimi besedami: naj vzamemo katerokoli konkretno življenjsko dejstvo, konkretno življenjsko enoto, vedno se da analizirati v štiri elemente, ki bodo med seboj v gradualnem razmerju, ki bodo tvorili tetraističen gradualen sistem. Če pa vzamemo v takem sistemu dva para dotičnih gradualnih (konstantnih) elementov, bomo vedno ugotovili, da je tudi tu razmerje med elementi obeh parov enako, tako da lahko vedno izrazimo gradualni sistem v obliki proporcije, kot smo storili že davno glede temeljne konstitucije v obliki proporcije $P : K = E : M$. Tudi razmerje med rastlino (R), živaljo (Ž), človekom (Č) in osebo (O) je torej razmerje, ki se da izraziti v obliki proporcije $R : Ž = Č : O$. To pa se dalje pravi, da se dajo posamezni gradualni elementi «izračunati» kakor členi katerekoli matematične proporcije, da se dalje vsi gradualni elementi medsebojno določajo, z eno besedo, da je vsaka življenjska enota in tudi vse življenje kot celota zaključen (tetraističen) sistem z relativnostnim notranjim ustrojem, t. j. s takim ustrojem, da je vse v medsebojni soodvisnosti in da ne more nastopiti nikjer nobena sprememba, ne da bi se ne občutila v vseh delih sistema, in da končno ne sme zginiti noben izmed konstantnih elementov sistema, ker bi sicer propadel tudi ves sistem kot tak.

To je jedro vsega naziranja o življenju, kot se tu predlaga, jedro naziranja o obstojnem sistemu živih bitij. Če pa je katero dejstvo, ki upravičuje na drugi strani glede življenja naziranje splošnega, stalnega, neomejenega transformizma ali evolucionizma, t. j. torej naziranje, da so nastala živa bitja ena iz drugih potom razvoja, tako da je nastal tudi človek iz živali, potem bi bila to ravno ta soodvisnost, relativnost notranjega ustroja življenjskega sistema. Toda tak zaključek bi bil zgrešen in glavni napor te razprave je bil posvečen dokazovanju njegove zmotnosti. K dejstvu, ki smo jih navedli v podkrepitev tega stališča že v prejšnjem poglavju, moremo dodati tu še sledeče: Absolutni transformizem ali evoluzionizem kot razlaga nastajanja živih bitij je nevzdržljiv že radi tega samega, ker je vse življenje in vsako živo bitje zase tak zaključen, gradualen, relativnosten sistem. Noben sistem — ne živ ne mrtev — pa se ne more «presistemiati» komurkoli na ljubo, temveč je vse, kar zmore katerikoli sistem, da obstoja ali da ne obstoja več. In to, kar se vidi na kateremkoli sistemu, ni morda «težnja» k prenehanju, temveč vztrajnost v obstojanju, to se pravi vztrajnost v nesprenmenljivosti obstojnega ustroja, vztrajnost, ki jo opažamo pri mrtvih in živih sistemih in ki predstavlja nekaj splošni obstojni — «sistemizem» ali «konstantizem» kot lastnost vesoljnega obstojnega determinizma sploh.

Toda na drugi strani si zopet ne moremo zapreti oči pred dejstvom, da opažamo na istih sistemih, posebno pa na živih sistemih, tudi stalne spremembe. In te so pač v nasprotju s pravkar izrečenim načelom sistemskega konstantizma ter govorijo v prid načelu transformizma, stalne, splošne sprenmenljivosti. Tako bi stali pred položajem, kjer nam je izbirati in se odločiti ali za «konstan-

tizem» ali za «transformizem»! V resnici pa je položaj mnogo manj «tragičen», kajti vse gornje ne pomeni v jedru nič drugega nego to, da imajo sistemi živih bitij poleg drugih tudi to lastnost kapitalne važnosti, da imajo obstojni elementi različno obstojno vrednost. Z drugimi besedami: v tetraističnem gradualnem sistemu, ki ga predstavlja vsaka življenjska enota, so elementi, ki ne dopuščajo absolutno nikakih sprememb, ki so torej konstitutivni ali esencialni, sestavni elementi sistema, in še drugi, t. j. taki, ki dopuščajo razne spremembe, ki torej niso več esencialni in konstitutivni, temveč akcesorni, pristavni ali institutivni elementi. Prvi — konstitutivni elementi sistema — se ne morejo spreminjati, ne da bi se zrušil sistem, drugi, institutivni elementi, se lahko spreminjajo. To je obenem prva stroga ločitev konstitucije in strukture od ostalih elementov, ki niso to dvoje, torej od oblike, tipa, stature itd., kajti nedotakljivi in nesprenmenljivi sta ravno konstitucija in struktura. Nemožne je pač, da bi n. pr. rastlina dobila glavo ali da bi se ji korenike in listje prevleklo s telesnim oklepom, medtem ko je zunanja oblika lahko zelo sprenmenljiva.

V tem je drugo jedro našega naziranja o življenju sploh in posredno tudi o osebi: vsak življenjski sistem obstoji iz dveh esencialnih in dveh akcesornih, dveh nesprenmenljivih in dveh sprenmenljivih elementov. Pri tem sta vedno esencialni prvi dve, t. j. nižji stopnji, a akcesorni drugi dve ali višji stopnji. Če torej vzamemo konstitucijo živih bitij, ki jo predstavlja formula $P : K = E : M$, bomo rekli, da sta esencialna in konstitutivna plemenski in umski element, akcesorna pa ekonomski (konsumni) in moralni (brambni) element. In res si moremo misliti živo bitje, ki samo raste in plodi ter umski živi, ne pa tudi živega bitja, ki bi bilo brez teh elementov ter bi bilo vse njegovo življenje le konsum in bramba. Radi tega smo mogli reči že v prejšnjih poglavjih, da je življenje v pravem pomenu besede le plemenski in umsko, medtem ko je ostalo akcesorno soživljenje. Prva dva sta — smo rekli tam — življenjska, druga dva soživljenjska elementa in tu nam postane jasna vsa kapitalna važnost tega razlikovanja.

Konstantizem in transformizem se nam odkrita tako kot istočasni lastnosti živih sistemov. Toda prav ta istočasnost povzroča, da more biti transformizem vedno le relativen in nikdar absoluten. Z drugimi besedami: spremembe se vršijo le v mejah struktur, in ker so te poslednje rastlinske, živalske in človeško-osebne, sledi iz vsega gornjega zopetna potrditev našega naziranja, da se morejo in so se mogle razviti druge iz drugih le rastlinske vrste med seboj, živalska plemena med seboj in končno razni človeško-osebni tipi med seboj. Skratka: iz ene oblike iste strukture se je razvila druga oblika, toda zopet iste strukture, medtem ko je izključeno, da bi se mogel izvršiti prehod od ene strukture k drugi, ker bi pri tem trpeli esencialni elementi sistema in bi morala nastopiti smrt. Imeli bi izumiranje in ne razvoja življenja, kot smo že rekli v drugačni zvezi.

Se eno dejstvo pa je, ki povzroča z enako nezizprosnostjo, da je in more biti transformizem živih bitij le relativen To je zgodovina živega bitja od njegovega začetka do njegove smrti. Tudi to življenjsko dogajanje, ta razvoj je zaključen, gradualen, individualen, nedeljiv in zopet strogo te-trastičen sistem. Že v prejšnjem poglavju smo razlikovali predevolucijska in evolucijska dejstva. Predevolucijsko je «konstituiranje» in «strukturiranje» živih bitij — smo rekli —, torej z eno besedo njih nastajanje. Življenjski procesi, ki tvorijo to nastajanje živih bitij, so štirje, oziroma jih je dva para, katerih prvi tvori nastanek živega bitja v pravem pomenu besede ali njegovo genezo, drugi pa njegovo epigenezo. Prva, geneza, obsega zaroditev semena ali jajca, takoimenovano germinacijo, kateri sledi potem dozorevanje plodnega jajca ali zaroda, takoimenovana maturacija (Njen zaključek tvori proces, ki mu pravimo mejoza). Ta dva procesa predstavljata postanek novega življenja v pravem pomenu besede in še le na njih se vršita potem še dva procesa — epigeneza —, ki sta oploditev, spočetje ali fekundacija in potem razvoj oplojenega jajca, ki ga lahko imenujemo integracijo in ki se zaključuje z rojstvom ali z njegovimi ekvivalenti. (Gl. o tem Maurice Caullery: Les problèmes de la sexualité, Paris 1925).

Z rojstvom so ti procesi, kot rečeno, končani in še le tedaj se začne evolucija živega bitja. Ta traja od rojstva do smrti. Vso vsebino te evolucije tvorita zopet dva glavna procesa, namreč na eni strani plemenska in umska afirmacija, na drugi strani pa istočasna ekonomska (konsumna) in moralna (brambna) adaptacija živega bitja. Torej na eni strani uveljavljanje, na drugi prilagajevanje živega bitja napram zunanjemu svetu. Vsi ti štirje procesi pa tvorijo, kot rečeno, dele iste gradualne celote, namreč enega enotnega razvoja živega bitja. Razmerje med genezo, epigenezo, afirmacijo in adaptacijo ima torej zopet obliko proporcije:

Geneza: Epigeneza = Afirmacija: Adaptacija, kar pomeni, da se ti procesi zopet medsebojno določujejo in da se ne more reči o nobenem izmed njih nič veljavnega, ne da bi se slišali tudi ostali trije.

Odločilne važnosti pa je pri tem dejstvo, da je že geneza (germinacija in maturacija) rastlinska, živalska in človeška in da ima na drugi strani epigeneza za svoj rezultat strukture odgovarjajočih stopenj z več ali manj popolno obliko (Najpopolnejšo obliko zadobi v času embriogeneze človek!). Živa bitja prinesejo torej svojo strukturo s seboj «na svet», se že «rodijo» kot agenitalna, genitalna, epigenitalna, metagenitalna, akefalična, kefalična itd. bitja. Ker pa velja, kot smo že rekli, da se nobeno živo bitje ne more nahajati na dveh različnih strukturalnih stopnjah, je tudi izključeno, da bi se moglo prestrukturirati v času geneze in epigeneze, naj bodo spremembe, ki jih mora doživeti oblika roditelja v času njegove afirmacije in adaptacije, kakršnekoli. V vsakem slučaju bi pomenila «prestrukturacijo» poškodbo strukture in s tem smrt, in to ne samo embriona, temveč še prej roditelja samega, tako da bi do oploditve sploh niti ne prišlo!

Tako je torej absolutni transformizem izključen z vseh vidikov in sprejemljiv le relativen transformizem v mejah rastlinske, živalske in človeške strukture. In če si predstavljamo prva živa bitja kot enocelična, moramo tudi predpostaviti, da so bile že v samem začetku rastlinske, živalske in človeške pridelice, pridelice, ki pa niso ekvivalentne sedanjim enoceličnim živim bitjem, kajti ta imajo za seboj že nepregleden razvoj kot vsa ostala živa bitja, temveč pridelice, ki so bile prve prednice onih plodnih celic ali jajc, ki se pojavljajo in obnavljajo pri germinaciji novega življenja v živih bitjih samih...

Preostane nam sedaj, da formuliramo še par zaključnih misli izključno o osebi ter njeni afirmaciji in adaptaciji. Kot nam kaže tabela o konstituciji in strukturi živih bitij, predstavljajo rastlinske, živalske, človeške in osebne strukturne stopnje obenem tudi štiri različne stopnje psihizma ali duševnosti. (To smo videli že v VII. poglavju). Čim višja je struktura, tem višji je psihizem. In to se pravi: v tem večji meri se živo bitje udeležuje neodvisno od zunanje narave in njenih zakonov ter tudi proti tem zakonom. Bistvo konstantnih življenjskih zakonov je torej v tem, da so ravno nasprotje konstantnih mehaničnih zakonov. (Živa mačka stoji proti mehaničnim zakonom, mrtva pade v skladu z mehaničnimi zakoni!)

Če proučujemo življenjsko udeleževanje ali bioaktivnost živih bitij s tega vidika, moramo torej reči, da določajo to bioaktivnost zunanje mehanične sile v tem manjši meri, čim višja je strukturna stopnja živega bitja. V največji meri je bioaktivnost določena po mehaničnih silah pri rastlini, manj pri živali in najmanj, oziroma skoro nič, pri človeku-osebi.

Iz tega dejstva sledijo te-le glavne lastnosti bioaktivnosti rastlin in živali na eni, ter človeka-osebe na drugi strani: vsa bioaktivnost rastlin in živali se vrši direktno pod vplivom okolice, pri človeku-osebi pa tudi indirektno, oziroma neodvisno od zunanjih sil. In to velja za vsa bioaktivnost: plemensko, umsko, ekonomsko in brambno. — 1. Rastlina: njeno bioaktivnost tvori rast, čutenje, asimilacija in (brambna) ekspanzija. Vse to se vrši izključno reflektorično in podzavestno, torej pod pretežnim vplivom zunanjih sil. In v tem je ravno bistvo vsega «podzavednega» v življenju. (Prim. takoimenovane «tropizme»; gl. malo nižje). — 2. Žival: njena bioaktivnost obsega poleg pravkar omenjenih, ki so ji skupne z rastlino, še (plemensko) zavestno plodnost, (umsko) zaznavanje (zavest), (ekonomski) konsum (z rejo) in (aktivno) brambo. Toda vso to svojo bioaktivnost razvija vedno ob direktnem sodelovanju tudi zunanjih sil. Plodna spolnost se pojavlja, kot smo že ugotovili, le ob času plodne vročine, umske zaznave le ob predmetih ali njihovih od volje živali neodvisno danih znakih. Izključeno je n. pr., da bi imela mačka predstavo miši, ne da bi videla vsaj luknjico, kamor ji je kdaj prej zbežala, ali ne da bi je vsaj spomnila nanjo lakot. Žival dalje konsumira le po lakoti in se brani le po potrebi, t. j. v nevarnosti. Vse torej direktno pod vplivom adekvatnih aktualnih dražljajev, a to je ravno značilno in bistveno za vse instinkte.

3. Človek je edini sposoben, poleg obeh omejenih, tudi še za indirektno ali »svobodno bioaktivnost. V plemenskem življenju je to čista spolnost (erotizem), toda posebno pa je vidna v umskem življenju. Človek namreč podoživlja predstave (like) predmetov, ki jih je prej direktno zaznaval, tudi indirektno t. j. popolnoma neodvisno od dražljajev s strani dotičnih predmetov samih ali drugih z njimi kakorkoli spojenih dejstev. To doseže s pomočjo takoiimenovanih znakov, med katerimi zavzemajo prvo mesto govorni znaki (jezik), ki se nam torej predstavljajo kot umetno sredstvo za »samodražanje» v svrhu izzivanja predstav po ljubi volji človeka. Umska bioaktivnost je tako popolnoma psihizirana in s tem je podan pogoj za ves duševni napredek, ki ga pri živali ni in ne more biti. Na podoben način sta psihizirani tudi ekonomska in obrambna bioaktivnost. Tu je na eni strani »psihični konsum» v obliki posesti (lasti), na drugi pa »psihična» obramba v obliki zavarovanja tudi brez aktualne nevarnosti, s čimer postane obrambna bioaktivnost moralna (pravice, pravo itd.). Psihične »sile», ki vzdržujejo to bioaktivnost, niso torej več instinkti, kot pri živali, temveč so to interesi, kateri izraz označuje bolj to stran bioaktivnosti nego izraz »menjave», ki smo ga rabili v VII. poglavju.

Na podlagi te interesne bioaktivnosti je potem zgrajena, kot že vemo istotako iz VII. poglavja, najvišja indirektna bioaktivnost, namreč tradicijska ali izročevalna. V plemenskem življenju je to roditeljska, v umskem učiteljska (vzgojiteljska), v ekonomskem rediteljska, hraniteljska = patrimonialna ali domovalna, v moralnem končno pokroviteljska ali braniteljska, torej v končni analizi žrtvovalna ali podložna v prid prevzemajočim subjektom.

Tudi po tej poti pridemo torej do zaključka, da se vsa dejanja živih bitij delijo v štiri stalne kategorije. Stalna dejanja z odgovarjajočo stalno duševnostjo pa so ravno konkretni življenjski nagoni v svoji najozjati definiciji in po vsem gornjem in prejšnjem je njihova končna klasifikacija sledeča: refleksi (rastlinski), instinktni (živalski), interesni (človeški) in tradicijski (osebni) nagoni.

Če primerjamo to delitev s tabelo (strukture živih bitij), vidimo, da odgovarja bioaktivnost — dejanja ali fazioaktivnost kakor duševnost ali psihoaktivnost — natančno posameznim strukturam. In tudi tu ni nikakega prehoda iz ene stopnje v drugo niti v sedanjem času in tem manj so mogli biti taki prehodi v prejšnjih dobah razvoja. Struktura obvladuje tako vse življenje, v negativnem smislu kot skrajna meja možnih sprememb na obliki in staturi, in ravno zato tudi v pozitivnem smislu, t. j. kot minimalni obseg individualnega razvoja, torej kot najožja meja življenjskega stremjenja — vitizma — in življenjskih realizacij. Tu se torej more reči z vso pravico: vsaka sprememba, ki bi te meje krčila, bi bila bolezen in bolnik bi moral ali se boriti z boleznijo ali pa umreti, nikakor pa bi se ne mogel razvijati! (Prim. Dr. G. Bohn: La naissance de l'intelligence, Paris 1920, str. 165).

Oseba, ki ima strukturo IV. stopnje, ima torej tudi odgovarjajoče življenjsko stremjenje IV. stop-

nje, t. j. personalistično življenjsko stremljenje, naš personalizem. Že davno smo postavili njegovo formulo, ki je $P = E + X$, t. j. egoizem in še nekaj, kar ga dopolnjuje, kajti videli smo, da je izključni egoizem neresničen. Izključni egoizem imamo namreč le pri rastlinah, ki se ne brigajo ne za usodo svojega semena ne za druge rastline; pri živalih imamo generizem (genus = pleme) ali plemenski čut, simpatije, pri človeku erotizem ali spolno ljubezen in končno pri človeku — osebi parentizem (parentes = roditelji, sorodniki) ali roditeljski sorodniški čut. To kaže torej, da to, kar dopolnjuje egoizem pri človeku — osebi, ni nekak splošen, absoluten altruizem, temveč da je tudi tu vse relativno, altruizem ima svoje določene oblike, ki so ravno generizem, erotizem (ljubezen) in parentizem (sorodniški čut). Absolutnega altruizma ni.

Vse to spada, kot je razvidno takoj, v plemensko bioaktivnost. Toda analogno velja tudi o vsej ostali bioaktivnosti, ki jo plemenska vseskozi dominira in sodoloča. V celoti vidimo, da realizira človek svoj popolni razvoj s tem, da postane roditelj, učitelj, hranitelj in podložnik (v praksi = pokrovitelj). S tem pa postane tvorec one minimalne družbe, ki je družina in ki se nam predstavlja v svojih konkretnih oblikah kot minimalno sorodništvo, sokulturništvo, sodomništvo in sopolstavništvo ali z drugimi besedami kot plemenska, kulturna (umska), ekonomska in moralna temeljna družba. V tem poslednjem svojstvu predstavlja torej družina prvo višjo tvorbo, kateri se človek po nagonu podloži kot prvemu višjemu, t. j. socialnemu smotru svoje bioaktivnosti. Konkretno oblike takega podložništva pa niso nič drugega nego postave, zakoni vseh stopenj.

Iz te temeljne družbe črpajo svoje življenje vse družbe višje stopnje. Vsaka je sorodništvo (družina, rodbina itd.), sokulturništvo (najvišje = narod), sodomništvo (dom, vas, mesto, domovina) in sopolstavništvo (družina, občina, država-cerkev, območje socialne oblasti). Človek kot oseba je torej vedno sorodnik = plemenska oseba, sokulturnik (rojak) = kulturna oseba, sodomnik = ekonomska oseba in sopolstavnik = moralna oseba. Kot tak tvori predmet sociologije, ki ima pravico do svojega mesta v splošni biologiji; sorodništva, sokulturništva, sodomništva in sopolstavništva na drugi strani pa so konkreten predmet sociologije, katera se deli potem v skladu s svojimi delnimi predmeti v: demologijo, kulturologijo, (socialno) ekonomijo in (socialno) moralo. In tudi tu se postavlja proučevalcu vprašanje samo ob sebi z dveh vidikov, namreč z vidika nespremenljive konstitucije in strukture družb kot obstojnih sistemov, na drugi strani pa z vidika njih afirmacije in adaptacije kot razvojnih sistemov. Z obeh vidikov pa ostane temeljna delitev v plemensko, kulturno, ekonomsko in moralno sociologijo nespremenjena.

Le na ta način je predmet tudi te vede natančno opredeljen, in sicer enako kot predmet personologije. Naš izhodni stavek, da je personologija temelj le enega dela sociologije, moramo torej v skladu s tem rezultatom razširiti v toliko, da je ona temelj vse vesoljne sociologije in da je ta po-

slednja le njeno nadaljevanje na višjih stopnjah. Oseba pa — in ne socialni odnošaj! — je temeljna sociološka kategorija ali, da rabimo izraz Filipa Carli-ja, sociološki «elektron» (Prim. F. Carli: *Introduzione alla Sociologia generale*, Bologna, str. 185). Skratka: «*primum sociologicum*» je socialni subjekt, in še le «*secundum*» socialni odnošaj.

Oris osebe kot «organa družbe» bi bil s tem končan. Toda videli smo, da ima človek tudi neumrljivostne nagone, da je njegovo življenjsko stremenje transcendentno. S tem se dotikamo zadnje vprašanje te razprave, namreč vprašanje afirmacije in adaptacije živega bitja z ozirom na čas. Vprašanje se morda da približati k «tropizmom», ki smo jih malo prej mimogrede omenili. Tropizmi so pri rastlinah one «navade», radi katerih ima rastlina čisto mehanično, trpno in nujno določeno zadržanje napram zunanjemu svetu. Korenike se vedno obračajo v zemljo in napram vlažnim mestom (= geotropizem in higtotropizem), steblo in listje pa vedno proti svetlobi (fototropizem). Podobne tropizme imamo tudi pri nižjih živalih (gl. Dr. Bohn, o. c. in E. L. Bouvier: *La vie psychique des Insectes*, Paris 1920.). Pri teh so tropizmi poleg tega lahko pozitivni ali negativni, nekatere živalice na pr. silijo mehanično k svetlobi, druge istotako mehanično bežijo od nje itd. Toda ali ni morda tropizmov, ki so pri vseh živih bitjih enaki in poleg tega še izključno pozitivni? Vsaj po analogiji pridemo, če razdelimo, kot je upravičeno, ves obstoj v štiri najsplošnejše kategorije, ki so: čas, prostor, materija (energija) in življenje, tudi do pojma takih najsplošnejših tropizmov. Vsako živo bitje je pač z mehanično nujnostjo gnano napram času, prostoru, materiji in končno napram življenju samemu. Vsako je torej, se lahko reče, pozitivno kronotropično (kronos = čas) toptropično (topos = prostor), materiotropično in biotropično, in v teh štirih kategorijah so zapopadani vsi posebni tropizmi. Čas je torej taka trajna in nespremenljiva okoliščina, napram kateri morajo imeti vsa živa bitja določeno zadržanje, namreč vedno v smeri časa. Vsa živa bitja so torej izključno pozitivno kronotropična, vse življenje je neobrnljivo naperjeno, nagnjeno v smer poteka časa.

Elementu «čas» je tako določeno mesto, ki ga zavzemlje v življenjskem dogajanju. Ker je kronotropizem vedno pozitiven, je vloga časa nujno tem večja, čim višja so živa bitja, tem bolj postajajo namreč nujno časovna in historična. V tem pogledu moremo razlikovati zopet štiri stopnje: za rastlinsko «zavest» je pač ves čas le sedanjost, žival se psihično adaptira na sedanjost in preteklost (spomin, navade), pri čemer pa je seveda vedno bodočnostno mehanično, t. j. podzavestno kronotropična, in le pri človeku nahajamo končno psihično zavedno adaptacijo tudi za bodočnost (volja, nameni). Ta pa je pri nem dvojna, kajti zavestno računanje s smrtjo, ki je lastno le človeku, jo nujno razkrajja v dosmrtno in posmrtno bodočnost. Če bi bil človekov kronotropizem lahko pozitiven ali negativen, bi bila ta bodočnost prav tako strogo omejena po smrti, kot je preteklost po sedanjosti, sedanjost po bodočnosti. Toda temu ni tako, kronotropizem je pozitiven tudi kljub smrti in zato smrt po psihični strukturi človeka

ne vrši vloge konca bodočnosti, temveč kot vsak drug dogodek vlogo konca določene preteklosti in s tem avtomatično začetek četrte stopnje časa, večnosti. Smrt se nam tako zopet predstavlja v svoji vlogi temeljne socialne norme, kot smo jo definirali že v prejšnjih poglavjih.

Iz vsega tega pa sledi sedaj, da je četrta ali zadnja strukturalna stopnja psihizma «*ex definitione*» časovno neomejena, medtem ko so vse nižje stopnje omejene po zaporednih višjih. Toliko afirmacija kolikor adaptacija osebe, oziroma njena personalizma, ima tako «*transcendenten polt*», s katerim dobi ves psihizem historično-eter-nistično, zgodovinsko-večno oboležje: plemenski parentizem ali roditeljski nagon dobi kot vrh metabuličen ali nadhoten *atanatizem* (osebni neumrljivostni nagon), umski psihizem — metanoičen ali nadumski *animizem* (duh, neumrljiva duša), ekonomski patriotizem — metapatičen ali nadčuten *edenizem* (eden = paradiz) in moralni podložniški nagon ali legalizem pa metakratičen ali nadsilen, nadčloveški *teizem* (theos = bog).

Ves ustroj bioaktivnosti osebe ima tako na vseh svojih realiziranih stopnjah pozitivno kronotropično smer in to bodočnostno stremenje je sploh era najbistvenejših lastnosti življenjskega ustroja osebe in njenega personalizma.

SKLEP.

S tem smo na koncu naše razprave o življenjskem ustroju osebe. Bil je potreben pretres vsega življenja, da smo mogli določiti mesto osebe v njegovem obstojnem in razvojnem sistemu. Iz dejstva, da je n'eno mesto izključno v tem sistemu, sledi, da je tudi njeno proučevanje ali «*personologija*» le en del, in sicer zadnji del splošne biologije, kateri mora dopolnjevati, če naj bo ta veda popolna, fitologijo (rastlinstvo), zoologijo (živalstvo) in antropologijo (v najožjem in v najširšem pomenu besede). Analogno delitev zahteva tudi psihologija, ki razpada v rastlinsko, živalsko, človeško in osebno psihologijo. Pri tem je važno, da se psihizem ali duševnost ne istoveti z umom (vtisi, predstave, misli, ideje), ki predstavlja le različne stopnje zavesti in je le en del celotnega psihizma, t. j. plemenskega, *umsk e g a*, ekonomskega in moralnega. Toda bodisi da proučujemo osebo in njeno bioaktivnost s fizične (dejanja) ali psihične strani (duševnost), vedno je predmet proučevanja konkretno biološko dejstvo, človek-oseba, oziroma njeno konkretno življenje, njena afirmacija in adaptacija.

Vsako živo bitje in vse življenje sploh je zaključen individualno-gradualen in tetraističen sistem. To se pravi v zadnji analizi, da je vse v njem relativno in se pomamezni deli medsebojno določajo, so v istem razmerju kot člani proporcije $a : b = c : d$. Kot bi zginila ta proporcija, če bi odpadel katerikoli člen (postal enak ničli), tako bi zginilo tudi vsako živo bitje, če se odpravi kateri koli del njegove temeljne konstitucije. Ker pa so strukture na drugi strani le zaporedne stopnje konstitucije, sledi iz tega, da se nahajajo v vsaki strukturalni stopnji tudi vse ostale izmed štirih možnih stopenj. Toda medtem ko so v nižjih stopnjah višje le latentne in v infinitezimalni meri,

vsebuje vsaka višja efektivna strukturalna stopnja efektivno tudi vse nižje. Realizacija najvišje življenjske stopnje je torej odvisna od efektivne realizacije tudi vseh nižjih. Vsa konkretna življenjska dejstva so — da ponovimo — relativni pojavi.

Prav tako je končno relatiiven pojav tudi vse empirično življenje kot celoten sistem; njegov obstoj in razvoj sta zopet odvisna od obstoja dru-

gih elementov obstojnega determinizma: materije, časa, prostora, napram katerim se stalno afirmira in adaptira. To je stalna, konstantna vsebina bioaktivnosti vseh živih bitij od amebe do osebe. Nobeno ne more nič drugega ne delati ne hoteti razen živeti po svoji strukturi od najnižje do najvišje stopnje...

Konec.

Letni časi in zdravje.

Pljučnica.

Vnetje pljuč ali pljučnica napada, kot pove že ime, samo važen organ, s katerim dihamo. Izvor tega obolenja pa ni povsod enak. Ločiti moramo najprej dvoje, v marsičem medseboj razlikujoči se vrsti pljučnice.

V prvo vrsto pljučnega vnetja štejemo ono, ki izvira iz po prehladu povzročeni in že v prejšnjih člankih opisanih obolenj, kot je n. pr. vnetje bronhialnih cev. Tu se vnetje ne omeji samo na dušnik in sapnik, nego gre v globino pljuč in jih tu in tam vname. Takemu vnetju so navadno zelo podvrženi posebno slabotnejši starejši ljudje in otroci. Ni pa še rečeno s tem, da je edini vzrok te vrste pljučnice prehlad, nego se javlja marsikatera druga bolezen v svojem nadaljnem poteku v vnetju pljučne tkanine, n. pr.: influenza, trebušni legar, dušljivi kašelj, ošpice itd. Vendar tudi v teh slučajih vnetje pljuč ni samostojen pojav, nego je le napredovanje vnetja dihalnih cev. Edino izjemo v tem oziru tvori pljučnica, ki napada večkrat starejše slabotne ljudi, ki so vsled bolezni priklenjeni dolgo časa na posteli.

Znaki pravkar omenjene vrste vnetja pljuč večkrat niso preveč vidni in jasni, da bi jih mogel vsakdo razbrati. Na vsak način pa je jako sumljiv znak pljučnice, če se zviša bolniku, ki ima vnetje bronhialnih cev, telesna toplota nad 38° C in se poveča število dihov, katerih se računa v normalnem stanju po 20 na minuto.

Ker je vnetje bronhijev najbolj pogosto obolenje zimske dobe, bo tudi pljučnica te vrste prevladovala v mrzlem času.

V čisto drugačni luči in s popolnoma drugačnimi znaki se nam prikazuje vnetje pljuč druge vrste, ki ne izvira iz prenešenega obolenja dihal, nego je obolenje samo zase in pri katerem se odigrava ves bolezenski proces le v pljučni tkanini in ne tudi v cevkah, ki dovajajo zrak.

Ta vrsta pljučnice je po svojem izvoru v najočitnejši zvezi z vremenskimi spremembami. Spomladanski čas je najbolj ugoden zanj. Februar, marec, april in maj so meseci, ki so se ji najbolj prikupili. To pa zato, ker je ravno pomlad ona doba, v kateri se v severnejših krajih najbolj očitujejo razne nagle in deloma nepredvidne vremenske

neprilike. Spomladi ne moremo govoriti o stalnosti vremena. Vse drugače je v tem oziru v južnih krajih, kjer so vremenske spremembe najbolj pogoste pozimi in je tudi zimski čas tam najbolj prikladen za pljučnico. Nahajamo pa tudi take kraje, katerih podnebje je skozi celo leto malone stalno; v takih krajih je vnetje pljuč skoroda nepoznana bolezen. V podkrepitev omenjene zveze med pljučnico in vremenskimi neprilikami, naj omenim samo naslednji slučaj, ki se je dogodil na dan 4. marca leta 1909 v Washington-u. Omenjenega dne se je vršila tu patrijotična manifestacija, katere se je udeležilo obilo občinstva. Vreme, ki se je ves čas držalo bolj na kisle, se je nenadoma spremenilo v pravo nevihto z močnim vetrom in snegom; pri tem je padla temperatura zraka na ničlo. Posledica te nenadne spremembe vremena je bila ta, da je zbolelo precejšnje število ljudi za vnetjem pljuč.

Kar se specijelno naših krajev tiče, je pripomniti, da ne prevladuje tu vnetje pljuč samo spomladi, ampak zahteva ta bolezen tudi po zimi svoj davek. Temu se ne smemo čuditi, ako pomislimo samo na nestalnost vremena ob Jadranskem morju v zimski dobi.

Povzročitelj prave pljučnice je takozvani pneumococcus, samo pod drobnogledom vidna dvojna glivica, ki lahko brez škode za človeški organizem živetari na sluznicah njihovega dihalnega sistema. Pod danimi pogoji in v danih okoliščinah se te glivice prelevijo iz neškodljivih bitij v hude sovražnike človeškega zdravja. Omenjene okoliščine so po današnjem mnenju dane v vremenskih neprilikah, t. j. v naglem menjavanju mraza in vročine. Te vremenske neprilike so ravno krive, da se odpornost našega organizma napram infekciji s strani pljučnih glivic občutno zmanjša, tako da ti nevidni povzročitelji podrejo oni obrambni zid, ki jim ga stavlja na pot naš organizem v različnih oblikah.

Pljučnica ni drugega nego vnetje pljučne tkanine in najmanjših odcepkov dihalnih cev. Kako večje okrožje pljuč, navadno je vnetja desna stran pljuč, je napolnjeno z nekakšno tekočo snovjo, da to okrožje ne vsebuje več zraka in je vsled tega nesposobno za dihanje. Poleg druge škode, ki jo mora utrpeti organizem, delujejo omenjeni glivici kvarno posredno na srce, katerega delovanje je itak že otežkočeno vsled slabega krvotoka priza-

detega dela pljuč. Takrat, kadar bo organizem odstranil iz pljuč vsled vnetja nastalo tekočino, šele lahko porečemo, da je bolnik prestal bolezen.

Vnetju pljuč v tej obliki je najbolj podvržen moški spol. Pojavi se pa tudi pri otrocih, le pri dojenčku, ki ni še dosegel 3 meseca starosti, ne. Napada večinoma starejše osebe, vendar tudi mladost in krepkost nista dovoljni jamstvi za zavarovanje pred to infekcijo.

Pljučnica se pojavi nenadoma brez kakih predhodnih znamenj. Človeka stresa mrz, muči ga glavobol, lomi ga neutešljiv kašelj in včasih se pojavi tudi bljuvanje. Bolnika bode v prsih, dihanje mu je otežkočeno. Temperatura je vedno jako visoka, približno 40° C. Najbolj značilni za to obolenje so pa izmečki, katere spravlja bolnik na dan od drugega dne naprej in ki so rjavkasto-rdeče barve. Ako opazujemo dihanje takega bolnika, vidimo, da se vnetja stran manj giblje v primeri z zdravjo. Razen tega je lahko opaziti, da število odihljajev presega normalno mero 16 do 20 na minuto. To bi bili v glavnem najbolj izraziti znaki prave pljučnice, znaki, ki se kot pri drugih boleznih tudi pri pljučnici prav ali neprav tolmačijo.

Bolezen traja povprečno, ako ne nastopijo ne-ljube komplikacije, kakih 8 dni. Peti do sedmi dan po obolenju nastopi takozvana kriza, ki je odločilnega pomena. Takoj po krizi se pojavi v ugodnem slučaju zboljšanje; visoka temperatura zgine in bolnik počenja prosteje dihati.

Neprimerno bi bilo, dajati na tem mestu točnih navodil, kako se ravnati pri tej bolezni, pri kateri je zdravniška pomoč neobhodno potrebna. Glavna nevarnost preti s strani oslabelega srca; ta važen organ pa je potreben vseh naših paženj in pomoči.

Piše dr. Josip Potrata.

Naše slike.

Don Francisco de Goya je slovit španski slikar, ki se je rodil l. 1746. v Fluentu de Todes in je umrl l. 1828. v Bordeauxu. Delal je mnogo za cerkve, slikal je portrete, bil je nekaj časa dvorni slikar in je postal direktor akademije v San Fernandu. Višek je dosegel v radirungah. Slavo so mu prinesle posebno tri njegove obširne zbirke: «Domisleki», «Grozote vojne» in «Bikoborbe». — Goya je predhodnik realizma. Njegovo veličino so odkrili šele po njegovi smrti. Znan je po sijajni tehniki. Iz njegovih del kar kipi življenje. Njegova slika «**Nesreča vojne**» je vzeta iz njegove druge zbirke, kjer se je pokazal kot odločen nasprotnik vojne. Tu se zrcali ves njegov talent, vsa njegova slikarska nadarjenost, njegova žgoča satira in njegovo hrepenenje po efektu. — Letos bo slavila Španija stoletnico njegove smrti.

Fran Stiplovšek se je ves predruščil odkar je šel od nas: poglobil se je in se je pomodernil. Dandanes uživa med našimi mlajšimi slikarji že lep sloves. In čeprav je dosegel svoj višek v radirungah, uspeva Stiplovšek prav lepo tudi z oljem in pastelom v portretu in pokrajini. To nam dokazuje tudi **portret Janka Samca**, ki rahlo spominja na Piloni iz l. 1923. Zdi se mi, da ni upodobil tu Stiplovšek samo Samca - človeka, ampak tudi

Samca - pesnika. V Samčevih pesmih veje dih juga. Njegovi verzi so mehki, gladki, sladki, umerjeni. Vse to čitam tudi na tem portretu.

Albert Sirk nam je že dober znanec. Tudi **portret Antona Germeka** dokazuje njegovo mojstrsko roko. Le nekaj potez z ogljem in Germek stopa živ pred nas. Tu vidimo delavca, borca, nezadovoljneža; človeka poguma in človeka dela. Zdi se kot da so njegove poteze klesane v kraško skalo.

Albert Širok.

Brstje.

Jesenski večer. Vaša pisava je lepa, prelepa, da bi bila čitljiva. Ne radi uredništva, ki se z muko že prebije skozi, toda radi stavcev; prepisavati pa pesmi ne moremo. Ne zamerite nam, pošljite nam še kaj, manj sentimentalnega, skrbneje izpiljenega, in z lahko čitljivo pisavo napisanega, prepričani smo, da bomo lahko katero izmed pesmi tudi natisnili.

Slavko Prijatelj. Vi nam pošljate debele rokopise, da jih je človek vesel, a se jih ob enem tudi boji. Prvič smo letos z dolgimi rokopisi že tako založeni, da moremo sprejeti le še črtice, ki jih lahko priobčimo v eni sami številki. V drugi vrsti pa se daljših spisov od začetnikov ne razveselimo radi tega, ker z neko gotovostjo že v naprej vemo, da niso zreli. Čemu se ne vadite pisateljavanja s krajšimi novelicami in črticami? Oblika povesti je težka; če ne znate dobro pisati krajših stvari, boste težje zmagali večje kompozicije. Radi tega Vam toplo priporočamo, da se poizkusite v pisanju črtic, ki jih boste mnogo lažje še enkrat predelali in pregledali, kar je nujno potrebno. Če nam boste poslali še kaj takega, bomo radi pregledali in odgovorili, a tudi priobčili, če bo vredno tiska. Iz tega, kar ste poslali, je razvidno, da imate precej pripovednega talenta, le gojiti ga morate še in piliti. Če nam pošljete kaj krajšega, bomo poslano in to, kar že imamo, pregledali še enkrat, in izreklj tehtnejšo in obširnejšo sodbo.

Pesem in narodna. Štiri pesmi ste poslali, a brez psevdonima. Upam, da se boste vseno spoznali. Pesmi, ki ste jih poslali, še niso za tisk. Še najboljša se mi zdi prva, ki je sicer najpreprostejša. Tudi ta je potrebna par popravkov. Naj jo priobčimo na tem mestu:

Pesem.

Tiha jesen se je v gozdu
prebudila,
bolna misel se je v duši
naselila.

Drobna ptička je čez morje
odletela —
in je sanje, zlate sanje
s sabo vzela.

Ta bi tedaj še bila; «narodna» pa bi ne smela biti slabša kot narodna pesem, a ima manj poezije, zato je za nič. «O čas» spominja na Prešerna, le da je neizmerno slabša. Tudi «Pred nevihto» je slaba pesem. Pošljite nam še kaj.

Vprašanja in odgovori.

Ajdovec. Če izhaja mednarodna modernistična revija «tank» tudi v Italijo? Seveda. Cena je navedena na posameznih zvezkih, ki obsegajo 1½, 2 ali tudi več števil. Zadejni zvezek (1½—3 štev.) stane 6 L. Naslov: «tank», Ljubljana, Sv. Florjana ul. 31.

L. M. Če se spodobi, da se kmetško dekletu ostriže? To sicer ne spada v mojo kompetenco, ki nosim hlače, a po svoji preprosti pameti mislim tako-le: Če spozna dekletu, naj bo že mestno, delavsko ali kmetško, da so mu dolge lase pri vsakdanjem delu, pri čiščenju glave in p. taka ovira, ki odtehta precejšnje stroške striženja in se samo iz tega nagiba odloči za kratke lase, naj se le ostriže, če to zamore. Če pa se dekletu odloči za kratke lase iz teh razlogov, temveč govori tu le občni instinkt posnemanja, striženje ni umestno, posebno še pri kmetškemu dekletu. To pa iz enostavnega razloga, ker stane preveč, da bi podpirali nezdravo in opičje posnemanje ter vse modne novotarije, ki se širijo iz mesta na deželo.

Koliko stane radio-aparatur z eno žarnico? Približno 300 lir. Slišite lahko kakih 10 bližnjih oddajnih postaj (Praga, Zagreb, Dunaj, Rim, Milan in nekatere nemške). Če se niste pečal s tem, je bolje, da kupite aparat, kajti sestavljanje je silno težko in natančno delo, ki se tudi ne posreči vsakemu.

Kako se spozna jetiko? Znaki jetike so precej številni: bolnik se ponoči poti, pokašlje, pri vsakem najmanjšem naporu n. pr. hitri hoji se upesha, na večer se mu zviša telesna toplota, pravi tek izgine, v prsih in hrbtu občuti lahko zbadanje. Ko je bolezen že bolj napredovala, bruhanje kri.

Ti bi bili vidnejši znaki jetike. Seveda se pojavijo precej komplicirano, tako da jih lajik (nezdravnik) težko ugotovi. Če hočete naš odgovor obrniti nase, vam gotovo ne bo dovolj, nego je bolje, da se greste k zdravniku, ker boleznijo je treba presojati od slučaja do slučaja. Če pa se hočete seznaniti s to običajno ljudsko boleznijo, bi vam svetoval, da prečitata kakšno daljšo razpravo ali knjigo o tej bolezni. Dr. Bačar bo n. pr. tudi pisal o njej na dolgo in široko.

Drobiž.

Jubileji.

Če nam novo leto ni prineslo drugega, nam je prineslo vsaj lep kup obletnic.

Kot smo pisali že v januarski številki, je praznoval Otton Župančič, naš največji živeči pesnik, svoj petdeseti rojstni dan. Ni ga skoraj Slovenca, ki ne bi čital njegovih pesmi, zato ga tudi skoro ni bilo večjega kraja v Sloveniji, kjer bi se ne bili na eden ali drug način spomnili velikega mojstra naše besede in pesmi. Človeka razveseli dejstvo, da se je spomnila domovina svojega zaslužnega sina dokler še živi in mu ne hrani vseh lavorik za tisti čas, ko ga ne bo več.

Prav enak praznik, a vse drugače, bolj skromno in tiho je praznoval sedem dni prej t. j. 16. ja-

nuarja znani naš skladatelj, Vinko Vodopivec. Časopisje mu je posvetilo ob tej priliki par daljših člankov. Če ne drugače, se je radoval v svojem srcu vsakdo izmed nas s slavljencem. Spomin nanj pa ne bo nikoli izzvenel, kot nikoli ne izzvene številni njegovi cerkveni in posvetni zbori, ki nam vlijejo vsakokrat, ko jih slišimo, v dušo nove moči in tolažbe.

Šestdesetletnico rojstva je praznoval 11. februarja Anton Germek, zaslužen mož in dolgoletni vodja učiteljstva ter nevtrudljiv kulturni delavec, ki uživa poslednje čase svoj zaslužen pokoj na Vogerskem pri Volčji dragi. V tej številki prinašamo njegov portret, ki je delo znanega slikarja Alberta Sirka.

To bi bili živi. Ne smemo pa iti preko petletnice smrti pisatelja dr. Ivana Tavčarja, ki je umrl 19. februarja 1923. na Visokem blizu Škofje Loke. Rodil se je l. 1851. v Poljanah, dovršil študije v Novem mestu in na Dunaju, postal odvetnik, uvažen politik, državni poslanec, ljubljanski župan, a kljub temu je našel dovolj časa, da se je proslavil tudi s svojimi knjigami, ki so zelo čitane med ljudstvom. Naveden samo znančaja njegova dela: «Ivan Savelj», «Med gorami», «Posavčeva češnja», «Vita vitae meae», «Grajski pisar», «Mrtva srca», «4000», «Izza kongresa», poleg drugih manjših črtic. Na stara leta se je po daljšem presledku zopet vrnil na pisanje in spisal najboljši lvoje delo «Cvetje v jeseni» ter «Visoško kroniko».

Pokopan je v družinski grobnici na Visokem, na rebu gozdnatega hribčka nad domačijo, ki je s svojo hribovito in bajno okolico pogosto pozorišče Tavčarjevih romanov in povesti.

Francozje in z njimi ves kulturni svet je praznoval 100letnico slavnega potopisca in romanopisca Jules-Verner-ja, ki je zastopan tudi v slovenski literaturi s prevodi nekaterih svojih del, kot «Carski sel», «Potovanje okrog sveta v 80 dneh», «Mojster Caharija», «Kaj si je izmislil doktor Ox», «Kapitan Hateras», «Otroka kapitana Granta», «Skrivnostni otok» in «Pet tednov v zrakoplovu».

Spisal pa je še mnogo drugih del, ki obsegajo 34 zvezkov.

Najzanimivejše pa je to, da so ga ob tej priliki proglasili za Poljaka, kar se bo dalo najbrže tudi dokazati. Do sedaj je veljalo mnenje, da je bil Jules Verne rojen dne 8. februarja l. 1828. v Nantesu na Francoskem.

Sedaj pa hočejo Poljaki dognati, da je njegovo rojstno mesto pravzaprav Plock pri Varšavi na Poljskem, njegovo pravo ime pa Juliusz Olsewicz. Verne bi bil samo psevdonim ali francoska prestava pravega priimka.

Vincente Blasko Ibanez.

V Mentone ob francoski rivijeri je umrl dne 28. januarja slavni španski pisatelj Vincente Blasko Ibanez. Rojen je bil v Valenciji, učil se je pravoslovja; ko je imel sedemnajst let, je skrivaj zbežal v Madrid, kjer je bil za tajnika pri pisatelju Gonzalesu. Že takrat se je udeleževal javnega življenja; posledica nekega članka je bila, da je moral iti v zapor. Pozneje je moral radi neke zarote zbežati v Pariz, kjer je spisal svoje prve romane. Nato se je vrnil v domovino in ustanovil republikanski

list, ki ga je pisal večinoma sam. Njegovih del je veliko. Svojo domovino in rojake opisuje v svojih spisih z veliko ženjalnostjo. Radi svojih idej, s katerimi se zavzema proti vsaki vojni, je moral že parkrat pred sodišče in v izgnanstvo. Bil je v neprestanem sporu z oblastmi. Tudi je mnogo potoval. Skoraj vsi njegovi romani so izšli tudi v filmih, s tem si je zaslužil ogromne vsote, da ga štejejo za najbogatejšega pisatelja na svetu. Proti koncu svojega življenja je moral radi svojih idej zopet v prognanstvo, v katerem e tudi umrl.

Vladimir Mažuranič.

Ni dolgo od tega, ko je umrl v Zagrebu v 83. letu svoje starosti znani hrvatski znanstvenik Vladimir Mažuranič. Ta je bil sin hrvatskega bana in pesnika Ivana Mažuraniča in njegove žene Aleksandre, ki je bila sestra prvega hrvatskega dramatika Dimitrija Demetra. Vladimir je bil rojen leta 1845. v Karlovcu. Študiral je pravo in postal uradnik. Spisal je dramo «Graf Ivan» in uvod k pesmim svojega očeta, nato se je posvetil izključno znanstvenemu delu. Med ostalimi je najznamenitejše njegovo delo «Besednjak zgodovine hrvatskega prava». Takega dela nima noben drugi slovanski narodov. To šest zvezkov obsegajoče delo je sestavljal dvajset let. Njegova znanstvena dela so znana tudi v inozemstvu. Mnoge tuje znanstvene inštitucije so ga imenovala za svojega častnega člana. Zagrebška univerza ga je ob osemdesetletnici imenovala za častnega doktorja prava.

Ameriški rekordi.

Združene države Severne Amerike so v zelo kratki dobi dosegle takšen razmah in procvit na vseh poljih, da se človeku zdi skoro neverjetno, ko pregleduje razne statistike.

Znano je, da je Amerika najbogatejša dežela sveta. Svetovna vojna ji je v tem pogledu pomagala na prvo mesto. Čeprav so podatki o nacionalnem bogastvu posameznih držav zelo pomanjkljivi, kar je pač razumljivo, vendar nam marsikaj zanimivega povedo, ko jih primerjamo. Nacionalno bogastvo Združenih držav, ki je znašalo l. 1900 90 milijard, so cenili v zadnjih letih na 320 milijard dolarjev (6080 milijard lir!). V Združenih državah živi 30.518 milijonarjev.

Anglija, ki je bila prej na prvem mestu, je sedaj na drugem. Njeno nacionalno bogastvo cenijo približno polovico onega Združenih držav.

Združene države imajo največje železniško omrežje; meri 500.000 km. Sledijo jim Kanada, Rusija, Nemška in Francija (66.000 km). Tudi največja železniška postaja sveta je v Združenih državah; je to centralna postaja v New Yorku, ki ima 67 tirov in vozi skozi njo sleherni dan okrog 600 potniških vlakov. Ameriške železnice prevajajo vsako leto povprečno po eno milijardo potnikov; v tem pogledu jim sledi kot druga država na svetu Francija s 500 milijoni potnikov.

Telefonske napeljave v Združenih državah merijo nič manj kot 100 milijonov km, brzovjavne napeljave pa 4 milijone km. Na drugem mestu je Anglija; telefon 10 milijonov km, brzovjav 600.000 km. Povprečno pride na vsako ameriško družino po en telefon.

Vodnih sil na svetu so izračunali na 530 milijonov HP (konjskih sil); 500 neizrabljenih in samo

30 izrabljenih. L. 1924. je bil v tem pogledu naslednji položaj: Na prvem mestu je spet Amerika (Zdr. drž.): 13 milijonov konjskih sil, ki se izrabljajo, 66 milijonov HP pa še neizrabljenih. Odgovarjajoča števila za druge dele sveta oziroma države so v milijonih HP: Južna Amerika 1 (54); Evropa 12 (57); Azija 2 (70); v Afriki ni skoro nič izrabljenih, neizrabljenih približno 200 milijonov. V Evropi: Norveška 2 (10), Švedska 1½ (8), Rusija 0.15 (8), Francija 2 (5½), Italija 2 (4), Nemčija 1 (2), Španija 1 (4), Čehoslovaška 0.155 (1), Avstrija 0.5 (1.6), Jugoslavija 0.166 (2.2).

Največje mesto na svetu se nahaja v Združenih državah: New York, ki šteje po priklopnosti petero novih okrožij, 9,350.000 prebivalcev. Največje poslopje sveta se nahaja v New Yorku; je to nebotičnik Woohlworth Building, ki ima 60 nadstropij. V 53 nadstropjih so sami uradi. Woohlworth Building je torej nekakšno uradniško mestce, kajti v delovnih urah prebiva v njem nad 10.000 oseb.

Tudi emancipacija ženske je v Združenih državah dosegla rekord. Po najnovejših statistikah živi v Združenih državah 122.510 oseb, ki izvršujejo odvetniški poklic; med njimi je 1738 žensk. Med 125.483 osebami, ki so se posvetile duhovniškemu poklicu, je 1787 žensk pridigaric.

Skrb za abnormalno deco.

Ljudje, kateri razvoj ni pravilen, malo koristijo človeški družbi, pač pa so ji še v breme. Menda ni občine v naši deželi, ki bi ne imela kakega reveža, ki je ali telesno ali umsko tako pokvarjen, da ni zmožen dela. Zato bo pač vsak razumel trditev, da so ti, sicer vsega pomilovanja vredni ljudje, škodljivi človeški družbi.

Da se olajša to socialno zlo in da se abnormalnim pomore do tega, da postanejo koristni člani človeške družbe, so mnogi vzgojeslovci proučevali načine vzgoje teh nesrečnežev. Danes imamo že v vsakem mestu kak zavod za abnormalne. Tako na pr. ima Nemčija 27, Italija pa 32 zavodov za slepce, katerih najvažnejši je oni v Milanu, ki je v resnici glasbena šola. Na tej šoli se uče slepci glasbe in po dokončanem učenju dobijo diplomu in poučujejo glasbo po raznih šolah in zavodih. Da spoznamo obsežnost tega zavoda, nam zadoštujejo te številke: zavod ima 40 klavirjev, 10 harmonijev in 5 orgelj.

V Čehoslovaški republiki je skrb za abnormalno deco dovela do precej velikih uspehov. Češka ima danes 19 zavodov za slaboumne z 900 mesti in 126 pomožnih šol. Za 700 slepcev je prostora v 15 zavodih. Naj omenim tu tudi zavode za zapuščeno deco, katere sicer ne moremo prištevati k abnormalni, a postane kljub temu lahko tudi veliko breme za družbo, za kar imamo pač najjasnejši dokaz v Rusiji, ker je toliko pokvarjene dece, ker ni skrbel nihče za njo. Ta ruska mladež, ti «državni otroci» so najgroznejši «memento» za vse one, ki so hoteli in hočejo odpraviti družino. — Češka ima 23 zavodov za zapuščeno deco s 1466 mesti za dečke in 392 mesti za deklice.

Gluhonema deca se vzgaja v 30 zavodih.

Te številke so pač za mlado državo, kot je češka, častno spričevalo.

t. g.

Smešnice.

Kako sprejemajo v Chicagu draguljarji svoje odjemalce.

Pravda.

Anatole France, znani francoski pisatelj, je v družbi rad pripovedoval smešne anekdote in dovtipe. Nekoč je začel tako-le:

«Dovolite mi, da povem dogodbo; saj ni nič tragična in se je dogodila že v preteklem stoletju na neko nedeljo v Londonu.

Lepa in vitka dama se je peljala v svoji kočiji čez obljuden trg. Radi množice se je morala kočija ustaviti. Nesreča ali sreča je hotela, da je obstala tesno ob vozu, na katerem je sedel zamazan oglar. Torej nežna, bela krasotica na eni strani, grd in že radi svoje obrti in tovarniškega dima črn oglar na drugi strani. Kakšno nesoglasje! A vendar, kdo se bo čudil, če povem, da je ubogega oglarja omamila ta krasen pogled. Stegnil je svoj dolgi vrat z voza in poljubil usteca lepi dami v kočiji. Seveda jo je pošteno izkupil. Aretirali so ga, in dama je vložila koj tožbo ter zahtevala užaljena najhujšo kazen za njegov greh. Lahko si mislite, kaka mu je predla na zatožni klopi! Niti zagovornika ni imel. Razprava je bila že pri koncu, obsodba gotova. Sodnik mu je stavil še zadnje vprašanje:

«Bi morda povedal rad še kaj v vašo obrambo?»

«Nič ne,» je odgovoril oglar, «napravite, kar hočete, a tega vendar ne morete več prepričati, da ne bi bil jaz poljubil najlepšo žensko na Angleškem.»

Na te besede se je celo tožiteljica pomirila. «Saj je neumen,» je rekla, «umaknem tožbo.»

Zadostil je kazni.

Humorist Slak je nekoč s preostro zbadljivo javno razžalil trgovca Raka in bil zato obsojen, da ga mora prositi ob navzočnosti prič oprostjenja.

Določen je dan in ura, ko bi se morala nasprotnika pobolati. Da bi spravil svojega nasprotnika v večjo zadrego, povabi Rak k sebi lepo družbo prijateljev. Le Slaka ni od nikoder. Čez eno uro se komaj odprejo vrata in prikaže se nos v sobo:

«Prosim, stanuje tukaj krojač Keber?»

«Ne, eno nadstropje više,» odgovori Rak.

«Oprostite!» pravi Slak med vrati in odmakne zopet svoj nos, ker je s tem zadostil svoji kazni.

Popolen človek.

Bernardu Shaw-u je pisala nekega dne sloveča plesalka, ki je bila znana po svoji lepoti:

«Vi ste najmodrejši mož stoletja in jaz sem najlepša ženska. Poročiva se, tako bo najin sin najpopolnejši človek.»

Bernard Shaw ji je odgovoril: «Kdo ve, če ne bi imel najin sin mojega grdega obličja in vaše modrosti.»

Michelangelovo maščevanje.

Znameniti italijanski slikar Michelangelo Buonarroti je ravno končeval vsemu kulturnemu svetu znano sliko «Sodni dan» v Sistinski kapeli, ko ga obiščeta tedanji papež Pavel III. s svojim tajnikom in obrednim mojstrom M. Blažem iz Cesene. Zadnji je začel na papežovo vprašanje, kako sodi o sliki, silno udrihati po umetniku, češ, da je naslikal tako nespodobno sliko z nagimi ljudmi, da spada to v beznico, ne pa v papežovo kapelo.

Michelangelu se ni zdelo vredno pripraviti se s takim kritikom, a sklenil je, da se maščuje nad njim. Čim kritik odide, ga naslika umetnik nagega med obsojenimi kot Minosa, kralja pekla, v gredi gruče samih zlodjev. Zastonj so bile vse prošnje M. Blaža, naj ga zbrše iz tega nečastnega in nespodobnega mesta. Ves obupan se zateče k samemu papežu in ga prosi in roti, naj ga reši te sramote.

«Ne morem ti pomagati,» ga zavrne ta, «če bi te bil spravil samo v vice, bi te lahko še priporočil, da bi te pustil v nebesa, a nad pogubljenimi nimam nikake moči.»

Kdo je pametnejši?

Trgovca Matevž in Šime se pripravata med seboj, kdo izmed njiju je bolj zvit in spreten.

«Kaj boš ti,» pravi Matevž, «jaz te stokrat prej prodam kot pa ti mene enkrat.»

«To je pa že mogoče, ker bi zate nihče ne hotel dati počenega groša,» se odreže Šime.

Kdor zna, pa zna!

Za časa vstaje na Angleškem so uporniki ustrelili kralja Karla in hoteli uničiti tudi njegov kip. Premeten nožar ga je spravil pravočasno na varno. Čez nekaj časa je začel prodajati navdušenim upornikom nože z bronastim ročajem, češ da so npravljeni iz bronra kraljevega kipa.

Ko je prišla kraljeva stranka zopet na površje, so vsi obžalovali, da so uničili kraljev spomenik. Tedaj izvleče nožar na dan kip in ga proda mestu za drag denar.

Najboljše priporočilo.

Med dvema prijateljicama:

«Kako sta se mogla kar tako na lepem sporazumeti in zaročiti, ko pa tvoj zaročenec ne zna niti besedice našega jezika?»

«O lahko, pokazala sva si samo hranilni knjižici.»

Uganke.

KRIŽ.

		a	a	a		
		a	a	a		
		a	b	b	c	c
c	č	č	d	e	e	e
e	e	e	e	i	i	i
i	i	l	j	k	k	k
		k	l	l	m	n
		n	n	n		
		n	o	o		
		o	o	o		
		o	p	r		
		r	r	r		
		r	r	r		
		r	s	s		
		s	l	l		
		u	u	u		
		v	v	ž		

Iz teh črk sestavi in postavi v vsako vodoravno vrsto po eno slovensko besedo tako, da se bo čital po sredini križa od zgoraj navzdol za Slovene važen kulturne dogodek.

Besede v posameznih vrstah so:

1. poljski sad (v 2. sklonu jednine), — 2. gora na Goriškem, — 3. orodje, katerega ime se čita enako naprej kakor nazaj, — 4. obrtniški podjetnik, — 5. čigav poklic je pri nas premalo upoštevan in najslabše plačan? — 6. žena iz severne Italije, — 7. reka v Jugoslaviji, — 8. sorodnik, — 9. drevo, — 10. moško ime, — 11. del voza, —

12. član naroda, — 13. števnik, — 14. jed, — 15. vrsta zemlje, — 16. stvar, ki pomaga bolnemu človeku, — 17. bolezen rastlin, ki jo pozna tudi železo.

Številnica.

- 1 2 3 4 5 meslo
- 3 4 5 2 1 velikan
- 4 5 5 2 1 domačin
- 5 1 4 2 3 okoliš

Sestavljenka.

Tir, noč, pet, rad, rop, ura, gad, sin, nit, sebi, peč, čez. pri, nag.

V vsaki besedi izpusli po eno črko (v deseti dve), pa dobiš iz ostalih črk znan pregovor.

Kvadrata. (Sestavil R.)

a	a	a	a	1
a	a	č	d	2
d	k	k	l	3
m	r	u	u	4

a	a	a	a	1
e	o	r	r	2
s	s	s	l	3
l	l	l	l	4

1. moško krstno ime ;
2. pisarna ;
3. strupena žival ;
4. ime svetopisem. moža.
1. stara mera ;
2. sorodnica ;
3. sveta gora na Grškem ;
4. lastnost vseh živih bitij

Otroške uganke.

Dopolnilna uganika.
(Sestavila Ž., Gorica)

a — t — r
R — s — o
— a r e —
z — v — c
E — o — a
— p o l —
š — r — a
m — č — s

Nadomesiti črke s črkami in dobiš znan pregovor.

Posetnica.

Rudi Krežič

Če prav zamenjaš črke, zveš, v katero svetovno dobrodelno združenje se je vpisal ta deček.

Tri uganke.

1.
Ko noč se vleže na polje,
naravo vso objame mir,
na pašnik širni gre pastir,
ki spal neviden je čez dan;
pred njim nešteta čeda gre;
do zorega se pase dné,
Potem spet spat se vrne v stan. —
Kdo čeda ta, pastir kdo zvan?

2.
Šviĝnem tukaj, svetim tam,
gorje pa, če pridem kam?

3.
V zemljo gleda, v nebo vpije;
krščen je, pa nima duše. Kdo je to?

Poslal Mirko Ivančić.

Došle knjige in revije.

Sama. Povest. F. S. Finžgarjevi zbrani spisi, VI. zv. Založila «Nova založba» v Ljubljani.

Zvezde in zvezdice. Knjiga o hvaležnosti. Spisal prof. Ant. Kržič. Izdal in založil kanonik Al. Stroj. V Ljubljani, 1927.

Zapravljevec. Čarobna pravljica v 3 dejanjih. Nemški spisal Ferd. Raimund, poslovenil A. Robida. Založila Jugoslovenska knjigarna v Ljubljani. Ljudski oder, XI. zvezek.

Strelec Peter, Nad pogoriščem. Drama v treh slikah. Maribor. Ljudska tiskarna. 1928. 32 strani.

Maselj Fr. - Podlímbarški, Zbrani spisi, II. zvezek. Uredil Janko Šlebinger. Ljubljana. Tiskovna zadruga. 1928. XX + 368 strani. Cene broš. 70 D., vez. 84 Din. (Slovenski pisatelji).

GORIŠKA MATICA V L. 1929.

Knjige, ki bodo v desetič zletele prihodnje leto po vseh naših domovih, bodo še posebno lepe.

Svojim čitateljem, ki so v ogromni večini kmetškega stanu, bodo knjige Goriške Matice prihodnje leto govorile prav posebno razumljivo besedo o trpljenju, veselju, delu in uspehu kmetijskih množic doma in drugod po svetu:

1. V pestrem, bogatem letnem koledarju bo par prevodov povesti izpod krepkih peres najznamenitejših opisovalcev italijanskega kmečkega življenja kot so n. pr. pisatelji Verga, Capuana, Deledda itd. Naši domači pisatelji pa bodo razgrnili pred Vašimi očmi bogato preprostost naših vasi in življenje v njih. Kot vedno bo začetna v koledarju sled zakonodaje, ki zadeva kmečki stan.

2. Dr. Bačar pa, doma iz preprostega kmečkega doma ter neprestano v dotiku s preprostim kmečkim ljudstvom, bo v tretjem zvezku svoje vedno bolj priljubljene zdravniške knjige popisal na poljuden način, kje si naš priprosti človek najprej in najpogosteje nakoplje bolezen ter kdaj, kako in zakaj nastopi smrt. Vedno bolj redke postajajo one naše hiše, ki so brez tega zdravniškega svetovaleca. Dobita se še posebej prvi in drugi snopič.

3. V nepregledne poljske ravnine med revščino poljskih kmetov in njihov boj za obstanek nas pelje v svoji povesti «Pravica» največji poveljni opisovalec kmečkega življenja Poljak Reymond.

4. Duh volje, vztrajnosti in podjetnosti, ki venča vsako leto in pomaga iz sleherne težave, veje iz knjige Danci in Danska, v kateri je opisana borba tega naroda za njegovo gospodarsko samostojnost, povzdigo združništva in sploh kmetijstva do zavidanja vrednih višin.

5. Peta knjiga bo kot običajno nudila obilo zanimive duševne hrane mlajšim čitateljem.

Zvesta svojim začrtanim smernicam bo tudi za ta književni dar Goriška Matica zahtevala od svojih čitateljev le L 5.

Za vse številne čitatelje pa, ki goje še posebno ljubezen do knjig, priskrbi Goriška Matica za majhno doplačilo še dve knjigi:

6. France Bevk: «Črni bratje in sestre», roman iz štirinajstega stoletja. Strašni so ti bratje, grozne te sestre: kuga, lakota, bolezen, kobilice, poplave, potresi so njihova imena, bele človeške kosti njihovi sledovi, jok njihovo petje, smrt njihova družica.

7. Ne more pa pustiti Goriška Matica svojega najvernejšega, to je kmeta brez nasvetov. V obširni knjigi, v Ušajevem «Kmečkem branju» bo našel živinorejec, sadjerejec, svilorejec in vinorejec umnih nasvetov. Prijatelj-svetovalec, gospodar-razumnik bo ta knjiga slehernemu kmetu.

Za eno ali pa drugo izmed teh jako obširnih knjig doplača čitatelj knjig Goriške Matice samo 3 lire, za obe skupaj pa samo 5 lir. Poverjeniki dobe običajen popust. V trgovinah pa bodo stale knjige eno liro draže.

Leta 1919., ko je še polovica dežele ležala v razvalinah, ko so se v razcepljene družine le počasi vračali možje in fantje iz ujetništva, je Goriška Matica svoj prvi koledar posvetila padlim in razdejanju. Devetkrat je stopila s svojimi knjigami pred Vas. Ko stopa v desetič, vrnite ji zvestobo za zvestobo, da ne bo prav nikogar med nami, ki bi ne bil njen naročnik.

RESITEV UGANK V 2. ŠTEVILKI

Križ (konjiček): Zenal križ je z medom mazan, — star pregovor nas uči, — kadar med obližeš, samo — križ te v ramena tišči. — Ne poskušaj, čuj, — bolje je: veruj!

Izpeljanka: moka, roka, rosa, kosa, kost, krst, krut, kruh.

Rešitev otroških ugank.

Sitna vprašanja: 1) sito; 2) danes, jutri, pojutrišnjem, včeraj, predvčerašnjim; 3) jaz sam; 4) zvonik in zvonovi.

DAROVI

Štrukelj Josip, Solkan 5 L, da bo list bolje propeval.

V isti namen je daroval R. P. iz Idrije 5 lir.

Knjigarna - papirnica Stoka

Na drobno!

Trst — via Milano 37 — Trst

Na debelo!

Ima v zalogi: Razne knjige - Pisemski papir - Noteze - Razglednice
Albume - Tintnike - Pisarniške in šolske potrebščine. - Izvršuje vsa
knjigoveška dela, tiskovine in pečate. Originalne vezave za „Naš Glas“.

Pisma naročila se izvršujejo hitro in tudi z največjo natančnostjo.

Conto corrente con la Posta

M. U. dr. D. Sardoč v Trstu

specijalist za ustne in zobne bolezni perfekcioniran na dunajski kliniki
ordinira v Via S. Lazzaro šte. 23, II. nadstropje

od 9-12 in 3-7.

LEKARNA

Castellanovich

Lastnik: F. BOLAFFIO

Via dei Giuliani šte. 42, Trst

(SV. JAKOB.)

VODA „DELL' ALABARDA“

proti izpadanju las

Vsebuje klinin in je vsled tega posebno priporočljiva proti prhljaju in za ojačenje korenin. — Steklenica po L 6.— in se dobiva samo v lekarni CASTELLANOVICH, Trst, Via Giuliani šte. 42, Trst.

GLYKOL

Zelo uspešno sredstvo posebno poleti, v vročih dneh. Kdor se čuti živčno slabega in trpi na glavobolu, naj uporablja samo „GLYKOL“, ki ozdravi v najkrajš. času. Cena steklenici L 8.50. — Za popolno ozdravljenje je treba šest steklenic.

Izvrstne Švedske kapljice
sv. Antona za želodec.

Narodna knjigarna in papirnica

sedaj knjigarna „G. CARDUCCI“

Gorica, Via Carducci šte. 7 - Telefon 169

priporoča svojo zalogo knjig in pisarniških potrebščin. Preskrbi v najkrajšem roku knjige iz inozemstva po dnevnem kurzu. - Razprodaja na drobno in debelo.

LASTNA KNJIGOVEZNICA.

TVRDKA

FRANC KNEŽIČ

ustanovljena l. 1896.

Velika zaloga blaga za moške in ženske, perila, bombažnin, drobnarije in modnih oblek. Cene zmerne.

Trst (7) Corso Garibaldi 24. (Lastna palača)

Tržaška posojiln. in hranilnica

registrirana zadruga z omejenim poročivom

uraduje v svoji lastni hiši ulica Torre bianca 19, I. n.

Sprejema navadne hranilne vloge na knjižice, vloge na tekoči račun in vloge na čekovni promet, ter jih obrestuje po 4% Večje in stalne vloge po dogovoru. - Sprejema „Dinarje“ na tek. račun in jih obrestuje po dogovoru. Davek od vlog plačuje zavod sam. - Daje posojila na vknjižbe, menice, zastave in osebne kredite. - Obrestna mera po dogovoru. - Na razpolago varnostne celice (safe). — Uradne ure za stranke od 8.50 do 13 in od 16 do 18. - Ob nedeljah urad zaprt. — Štev. telef. 25-67. — Najstarejši slovenski denarni zavod.